

[Ministeren for europæiske markedsanliggender.]

hvad der i den henseende er sagt, idet statsministeren også i det pågældende foredrag netop henviste til, hvad der ved tidligere lejlighed er blevet sagt som svar på spørgsmål om disse ting. Vi har naturligvis som grundlag for vore forhandlinger den dagsorden, der sidst er blevet bekræftet her i folketinget for en 4-5 måneders siden, den 11. november, og dens formulering har jeg gen-givet. Der er ikke hos Fællesskaberne skygge af tvivl om den danske interesse i, at den fri handel mellem de nordiske lande bevares.

Hermed sluttede spørgsmålet, og spørgetiden var dermed til ende.

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om ændring af lov om landbrugsejendomme.

(Lovforslaget (nr. 137) findes i tillæg A. sp. 2917, fremsættelsen i tidenden sp. 4255).

Tredje næstformand (From): Sammen med denne sag foretages de under punkterne 3-5 på dagsordenen opførte sager, nemlig:

Første behandling af forslag til lov om statens udlån til jordbrugsmæssige formål m. m.

(Lovforslaget (nr. 138) findes i tillæg A. sp. 2849, fremsættelsen i tidenden sp. 4258),

første behandling af forslag til lov om tilskud til investeringer i landbrugets produktionsbygninger.

(Lovforslaget (nr. 139) findes i tillæg A. sp. 2881, fremsættelsen i tidenden sp. 4263), og

første behandling af forslag til lov om ændring af lov om udlån til yngre landmænd.

(Lovforslaget (nr. 140) findes i tillæg A. sp. 2835, fremsættelsen i tidenden sp. 4267).

Lovforslagene sattes til forhandling.

Chr. Thomsen: Da alle fire lovforslag hviler på landbokommissionens arbejde, vil jeg gerne benytte lejligheden til at sige departe-

mentschef Hornslet og hans nærmeste medarbejdere tak, fordi man har formået at få et resultat ud af de mange forskellige meninger, der var om problemerne i kommissionen.

Det er egentlig naturligt, at man, når man må konstatere, at vi i 1960'erne har haft en tilbagegang på 56.000 landbrugsejendomme, noget oftere end førhen tager landbrugslovene op til revision.

Det første lovforslag bliver nok det, jeg vil sige mindst om. Jeg har, når man taler om landbrugets strukturproblemer, altid syntes, at man har givet arealgrænserne en alt for stor placering. Jeg tror for det første ikke på, at man, uanset hvor man sætter arealgrænsen, fremover får en standardstørrelse af landbrug. For det andet er det sådan, at hvis man ikke ad lovgivningens vej følger udviklingen op, sådan at lovgivning og udvikling passer ind i hinanden, må man se den kendsgerning i øjnene, at så går landbruget uden om lovgivningen, så tilpasser det sig de vilkår, som er bedst for det, på en anden måde; så drives jorden ved samdrift, så lejes den. Den udvikling vil gå sin gang uden hensyn til lovgivningen.

Det er sådan nu, at man har en 35 ha fri sammenlægningsgrænse, men kan gå op til 75 ha, når der ikke er brug for tillægsjord. Den forskel er meget svær at håndtere rent administrativt. Derfor kan jeg godkende, at kommissionens flertal nu har indstillet, at det bliver 100 ha, og 200 ha ved samdrift. Men når jeg tænker på, hvilken opposition der var i sin tid, da jeg foreslog 45 ha fri sammenlægningsgrænse, kunne jeg lide at spørge de radikale: hvad er det, er det list eller tvang eller en kombination af begge dele, der har gjort, at man denne gang har været i stand til at slæbe de radikale frem til truguet? Det får vi måske lidt at høre om på et senere tidspunkt.

Jeg er tilfreds med, at man opretholder beliggenhedskravene. Jeg vil herom sige, at jeg mener, man bør fastholde det. Der ligger i øvrigt heri en begrænsning af, hvor hurtigt sammenlægning i øvrigt kan finde sted. Det ville være urigtigt, hvis man ikke fastholdt beliggenhedskravene. Med de svære og tunge maskiner, som man bruger i landbruget i dag, bør man ikke have jorden placeret sådan, at man skal hen ad trafikerede veje. Opretholder man ikke beliggenhedskravene,

[Chr. Thomsen.]

vil man senere komme ud for, at man skal bruge store statsmidler for at få en ny jordfordeling.

Jeg er også tilfreds med, at lånegrænsen for jordkøb sættes til 35 ha. Heri ligger i øvrigt også en begrænsning af sammenlægningmulighederne.

Der er en anden ting i forbindelse med dette lovforslag, jeg gerne vil sige lidt om. Der tales i lovforslaget om ophævelse af landbrugspligten og mulighed for fraskillelse af arealer, der ikke er egentlig landbrugsjord; det kan være skov, hede, strand eller eng. Jeg kan udmærket gå med til, at det ikke medregnes som landbrugsjord, men jeg vil være meget betænkelig ved, at det kan fraskilles. Nu kan det selvfølgelig være lige meget, om en eng, der ligger ved et ådrag langt fra ejendommen, tilhører den ene eller den anden ejendom. Men det vil jo netop være disse ting ved ejendommene, skovene, strandene, engene, som vil være attraktive for en del mennesker, der ønsker det til andre formål, jagt og fiskeri, og jeg er noget bange for, at der kan komme en skov af „Adgang forbudt“-skilte og hegn og meget andet. Endelig er det ofte sådan, at netop de arealer er dem, der pynter på en ejendom, og fremtidige ejere kan måske mange gange ærgre sig over, at netop den del af ejendommen er blevet skilt fra. Jeg vil henstille, at vi i udvalget får en virkelig grundig gennemdrøftelse af, hvordan man skal placere den del af ejendommenes jord, som ikke er egentlig landbrugsjord.

Dernæst vil jeg sige et par ord om lovforslaget om udlån til landbrugsmæssige formål. Det omfatter den gamle såkaldte statshusmandslov og udlånsloven. Jeg er tilfreds med, at muligheden for oprettelse af gartnerier bevares. Jeg kan også tiltræde, at arealet for frilandsgartneri forhøjes fra 3 til 5 ha. Den store ændring er i virkeligheden, at man flytter 18 mill. kr. fra denne lovgivning over til den sidste af de fire, vi her behandler under ét, nemlig loven om udlån til yngre landmænd. Det vil med andre ord sige, at fremtidige statslån ikke mere kan gives til byggelån — de henvises til en anden lov — men at de midler, der stilles til rådighed, alene kan bruges til jordkøb.

Det lyder nok meget besnærende, at man henviser dem til en anden lov; men jeg næ-

rer en alvorlig frygt for, at den kreds, der før fik byggelån af staten, og som var en måske nok lille kreds, men som altså bestod af mennesker, der ønskede at drive et moderne landbrug og havde meget små lånemuligheder, nu bliver afskåret fra at kunne låne. De fik jo ikke statslån tidligere, hvis de reelt havde andre lånemuligheder. Derfor frygter jeg i nogen grad for, at det, at man flytter de 18 mill. kr., vil gøre, at en kreds af dem, der tidligere fik de lån, vil blive sorteper i det spil.

Det foreslås, at der af jordfondens midler bruges 10 mill. kr. til køb med henblik på strukturudvikling af gartnerier og havekolonier. Også her har de rekreative formål en meget svag stilling. Det turde nok være et spørgsmål, om man ikke burde bruge større dele af jordfondens midler, så jordfonden gik noget mere aktivt ind i opkøb af jord og netop ad den vej tilgodeså behovet for tillægsjord. Men det er et problem, vi kan diskutere i udvalget.

Hvad angår administrationen, har man diskuteret i mange år, i særdeleshed uden for landbrugets egentlige kredse, havde jeg nær sagt, hvordan denne administration skulle finde sted. Man foreslår her jordlovsudvalget bevaret. Det mener jeg er rigtigt. Jeg kan ikke se, hvordan man skulle gøre det på anden måde. I alle tilfælde tror jeg, at hvis man gik over til amtsjordlovsudvalg, havde jeg nær kaldt dem, der skulle kunne klare alt, ville det blive langt, langt dyrere.

Man ønsker jordbrugskommissioner oprettet, svarende nogenlunde til amtets. Jeg går ud fra, at dette „nogenlunde“ betyder, at man i de store amter tænker sig eventuelt to jordbrugskommissioner. Man tænker sig på længere sigt, at disse jordbrugskommissioner skal overtage en del andre funktioner: jordfordelingskommissionernes arbejde, grundforbedringsudvalgenes arbejde, og hvad der nu i øvrigt kan være. Det er i lovforslaget kun nævnt som muligheder. Jeg vil meget gerne høre, om landbrugsministeren ved behandlingen her kan sige lidt mere konkret om, hvordan man har tænkt sig det sat i gang og i hvilken rækkefølge, sådan at vi bliver lidt mere klar over, hvordan man har tænkt sig at denne udvikling frem til jordbrugskommissionerne egentlig skal finde sted.

Hvis man tænker sig at ændre de gamle

[Chr. Thomsen.]

husmandsbrugskommissioner, så bør det nok ved denne lejlighed siges, at ingen har arbejdet så billigt for staten inden for noget felt som netop husmandsbrugskommissionerne. Formændene har brugt en lang arbejdsdag år ud og år ind for en meget beskednen betaling og fundet sig i det, fordi det for de fleste næsten var en lysopgave, i alle tilfælde absolut interessearbejde. Når man derfor ændrer husmandsbrugskommissionerne og giver dem et andet navn, tror jeg ikke, at man skal forestille sig, at det bliver en billigere administration, for den, vi har haft hidindtil, har været meget billig.

Jeg vil gerne sige lidt mere, end jeg har sagt om de to første lovforslag, om lovforslaget om udlån til landbrugets produktionsbygninger. Forholdet er det kedelige, at hvis man vurderer dansk landbrugs staldbygninger i dag, svarer vel ca. kun 40 pct. — og det er måske endda højt sat — til den standard, de egentlig burde have. Vi må altså konstatere, at en meget, meget stor part af dansk landbrugs bygninger ikke er tidssvarende. Siden krigsafslutningen i 1945 har der fundet en meget stor investering sted i landbruget, men det har mere været i maskiner end i bygninger. Det har for så vidt været en naturlig udvikling, for maskininvesteringer blev man tvunget ind i på grund af afvandringen fra landbruget. Men derved blev i nogen grad bygningsinvesteringerne trængt tilbage.

Det gik dog nogenlunde indtil for få år siden. Hvis jeg ikke husker fejl, var det sådan, at så sent som i 1967 var den totale bygningsinvestering i landbruget godt 600 mill. kr., og hvis man tog stuehusbygninger og andet lignende fra, var den i produktionsbygninger i alle tilfælde over 400 mill. kr. Men det er i de sidste to år gået delvis i stå, og man kommer ikke uden om, at man i og for sig selv har kørt det i stå. De stramme lånemuligheder, der har været, og den meget høje rente har næsten umuliggjort det for dansk landbrug at foretage bygningsinvesteringer. Det er nu én gang sådan, at landbrugbygninger giver en meget langsom omsætning i forhold til den investerede kapital, og derfor kommer den højrentepolitik, der har været ført de sidste 2-3 år, netop til at virke særlig tyngende på landbruget.

Hvis vi derfor fastholder en landbrugseksport af normale varer, og hvis dansk landbrug fremover skal skaffe råvarer til en forhåbentlig stærkt udvidet konserverindustri, må man gøre sig klart, at den situation, vi er inde i, hvor der ikke foretages nogen nævneværdig investering i landbrugsbygninger, ikke holder. Den holder specielt ikke, fordi der i de lande, vi eventuelt om få år kommer til at konkurrere med, netop finder store investeringer sted i byggeriet. Når vi har kunnet klare toldgrænser og handelskranker og meget andet hidtil, har det netop været, fordi vi var mere produktionsdygtige end andre. Men nu har man ved rentepolitikken kørt os hen i den situation, at der ingen investering finder sted i Danmark, medens der gør det i andre lande. Derfor er det nødvendigt, at man foretager sig et eller andet for at komme ud af den klemme, regeringen har kørt landbruget ind i.

Jeg har ikke mange bemærkninger at gøre, hverken til rentesatserne eller minimums- og maksimumsbeløbet. Jeg er tilfreds med, at forpagteren også kan få rentesikringen, og at rentesikringen bortfalder ved ejerskifte. Det ligger vel i forslaget om, at man på grund af andet formål ikke vedblivende kan få rentesikring, at det også er sådan, at hvis man får rentesikring til en staldbygning og så om et eller to år går over til korndrift, så rentesikringen efter min mening også for denne landmand absolut bortfalde. Men det er en særlig fornuftig disposition, at man vil lade den bortfalde ved ejerskifte. Så kan den i alle tilfælde ikke sætte sig spor i prisen på landbrugsejendomme.

Man skal, hvis man regner med den samme rentehøjde, som vi har i øjeblikket, fremover bruge ca. 30 mill. kr. årlig af dispositionsfonden, og man vil efter 10 år nå op på at tage ca. 200 mill. kr. af dispositionsfonden årlig. Men bagsiden af medaljen er den, at mens der i øjeblikket tilflyder landbruget dispositionsmidler ad mange forskellige kanaler — og jeg har ikke noget imod, at man bruger nogle af pengene til rentesikring — vil det, at man kommer op på det store beløb af 200 mill. kr. om året, betyde, at de, der har været fremskridtsvenlige i efterkrigsårene, og har moderniseret deres landbrugsbygninger, bygget nye, fornuftige landbrugsbygninger, af dispositions-

[Chr. Thomsen.]

fonden enten ad den ene eller den anden vej vil få en mindre andel, end de fik tidligere. Der bliver altså en forskydning af pengene fra dispositionsfonden fra den ene gruppe af landbrugere over til den anden, da det jo forudsættes, at pengene hele tiden tages af dispositionsfondens midler.

Det, at man eventuelt vedtager en rentesikring, der gælder 10 år, forudsætter jo, at så er pengene til stede i dispositionsfonden. Men jeg vil gerne igen spørge landbrugsministeren: hvis man tænker sig, at man om nogle år, måske i 1978-79-80, kører ind i fællesmarkedet som fuldt medlem og på helt samme grundlag som alle andre, frygter man så ikke for, at der kan opstå problemer af den ene eller den anden art på det tidspunkt?

Jeg berørte før frygten for, at det vil være de mindste og de svageste, der bliver ladet udenfor. Når man i øjeblikket ikke investerer mere end vel ca. 150 mill. kr. i landbrugsbygninger, men agter at gå op på 500 mill. kr. årlig, er det altså en forhøjelse på 350 mill. kr., i alle tilfælde 300 mill. kr. Det er store beløb, der skal skaffes på det i forvejen meget stramme kapitalmarked. Men man får jo ingen rentesikring, før man har lånt, og derfor har jeg stadig væk en mistanke om, at de, der førhen fik de rene statslån, og i øvrigt de svagest stillede, som ønsker at ændre deres landbrugsbygninger, bliver dem, der kommer til at stå bagest i køen. Det har normalt været sådan, at den stærkeste havde lettest ved at låne. Det er ikke, fordi jeg misunder de unge de penge, men fordi jeg anser det for muligt, at der bliver andre, der får besværligheder på grund af overflytningen.

Jeg kan i øvrigt sige, at jeg kan tiltræde, at de små love ophæves: den lille lov om jordfordeling mellem landbrugsejendomme og loven om udlån til visse landbrugs overtagelse til selveje. Når disse love inkorporeres i den lov, jeg omtalte for lidt siden, og rettighederne bevares, er det sikkert en fornuftig foranstaltning, man foretager her.

Så vil jeg gerne til slut sige et par ord om udlån til yngre landmænd. Det bliver relativt kort.

Problemet at skaffe unge til landbruget bliver nok fremtidens største landbrugsproblem, både fordi der er så relativt få,

der går ind i landbrugserhvervet som unge, og fordi det i sig selv er givet, at når man nedlægger 7.000 landbrugsjeendomme pr. år, vokser den gennemsnitlige størrelse af landbrugene, og så vokser også kravene til de unge, om egenkapital, når de begynder. Det er kendsgerninger, man må se i øjnene. Selv om man på et eller andet tidspunkt måske nok kommer ind i en diskussion om ejerforholdet til jorden, vil jeg regne med, at det i alle tilfælde en god tid fremover endnu kan klares ved selveje. Derfor har jeg intet at indvende imod, at man overfører de 18 mill. kr. til de unge, bortset fra den frygt, jeg har for, at det går ud over andre. Jeg har heller intet at indvende imod, at man i stedet for at give kursudligningslån af 20 pct. af handelsværdien ændrer det til 30 pct., sådan at der bliver en 50 pct.s forøgelse af de lån, de kan få.

Jeg kan om alle fire lovforslag sige, at der er problemer i dem, bl. a. problemet om den jord, der ikke er egentlig landbrugsjord, og problemet om de penge, man bruger af jordfonden til strukturændringer, til opkøb til forskellige formål, og dem vil vi meget gerne drøfte meget grundigt i udvalget. Men hvis jeg skal udtale mig om alle fire lovforslag under ét, vil jeg sige, at socialdemokratiet er positivt over for lovforslagene.

Niels Ravn: Det er med meget stor tilfredshed, vi i den konservative folketingsgruppe har modtaget det lovkompleks, vi i dag har til behandling, og jeg er også meget glad for at erfare den positive modtagelse, dette lovkompleks har fået af hr. Chr. Thomsen. Det lover godt for det fremtidige udvalgsarbejde, og jeg synes, det er værdifuldt, hvis vi i bred enighed her i folketinget kan gennemføre en lovgivning, der i de nærmest kommende år vil få så principiel betydning for det erhverv, hvis forhold vi i dag behandler.

Jeg sagde før, at det var et lovkompleks. Jeg mener nemlig, at disse lovforslag er en enhed. Ingen af dem kan faktisk stå alene. De supplerer hinanden, og de følger sig naturligt til hinanden, og derfor vil jeg gerne indledningsvis gøre nogle mere generelle bemærkninger, som dækker samtlige lovforslag.

Man kan vel for det første sige, at det for mange af de ændringers vedkommende, der

[Niels Ravn.]

her er tale om, drejer sig om en ajourføring af en udvikling, der længe har været i gang. Jeg tænker her på det begreb, som vi normalt kalder strukturrationaliseringen. Den er jo forløbet hurtigt de seneste år. Vi ved, at en 6.000-7.000 landbrugsejendomme er forsvundet pr. år under den hidtil gældende lovgivning, og jeg hører til dem, der i og for sig ikke mener, at en sådan udvikling kunne have været forceret særlig meget mere, end det allerede er sket, uden at det ville have afstedkommet en lang række ting, som ingen kan ønske, hverken af menneskelige grunde eller for erhvervet som helhed. Vi har altså også under den bestående lovgivning gennemgået en udvikling mod det, man har kaldt mere bæredygtige enheder, og den afvandring, der har fundet sted fra landbruget, har også været med til at fremme denne udvikling, som vi her i dag må konstatere.

Når en ændring alligevel er ønskelig, når mere frihed alligevel er ønskelig, skyldes det, at dette har fundet sted i mange tilfælde ved hjælp af dispensationer, og at der i hvert fald i et langt overvejende antal tilfælde, hvor en sammenlægning og en nedlægning skulle finde sted, har måttet være en forudgående amtsansøgning, der kunne tage sin tid. En gennemførelse af disse lovforslag kan betyde en meget hurtigere ekspedition, og det har betydning for dem, der skal leve under denne lovgivning.

Jeg må have lov til at tilføje, at en lovgivning som den, vi her står med — og her tænker jeg naturligvis mest på det første lovforslag om friere sammenlægningsgrænser — ikke kommer bag på det konservative folkeparti. Vi gik allerede i 1967 ind for en fri sammenlægningsgrænse op til 100 ha. Vi kunne ikke da opnå noget følgeskab. Jeg siger det ikke for at være bagkløg; jeg siger det kun for at konstatere og glæde mig over, at det nu er blevet sådan, at vi tilsyneladende i dag i bred enighed kan tage en sådan beslutning her i folketinget.

Men når det er sagt, er det lige så klart efter min bedømmelse, at strukturrationalisering og alt, hvad det dækker over, ikke klarer problemerne alene, og afvandingsproblemerne klares heller ikke via strukturrationaliseringen. Afvandringen må efter min opfattelse på et eller andet tidspunkt

bringes til ophør, hvis vi ellers skal bevare et virkelig betydningsfuldt og konkurrence-dygtigt landbrugserhverv, og det mener jeg vi skal. Det er her, de øvrige forslag i rækken — og her tænker jeg først og fremmest på forslaget om rentesikring i forbindelse med investeringer i landbrugets produktionsbygninger og yderligere støtte til de yngre landmænd — kommer ind i billedet som efter min opfattelse ganske nødvendige.

Disse lovforslag har også, så vidt jeg kan bedømme dem, en sådan udformning, at de også kan tilpasses den ændrede udvikling, vi alle forventer med hensyn til de europæiske markedsdannelser. Hvad enten det sker hurtigt eller det tager længere tid, inden vi når frem til en løsning, vil disse lovforslag være nødvendige og bære i den rigtige retning. Der vil under alle omstændigheder være behov for, at vi får unge, dygtige fremstillere af en konkurrence-dygtig animalsk produktion. Det vil ikke mindst være nødvendigt den dag, vi står i et udvidet europæisk marked og der skal tage konkurrence på.

Dette er nødvendigt af hensyn til landbruget, men det er efter det konservative folkepartis opfattelse også nødvendigt af hensyn til hele det danske samfund, som efter min bedømmelse ikke kan undvære denne produktion. Dette demonstreres, synes jeg, for tiden ganske klart af det beklagelige fald i flæskepriserne, som vi har oplevet i årets første måneder. Det er naturligvis først og fremmest beklageligt for de landmænd, der derved ser sig berøvet en væsentlig del af en forventet indkomst, der bestemt ikke var for stor i forvejen. Men det er så sandelig også beklageligt for det danske samfund, idet jeg har set, at man har gjort op, at hvis denne udvikling ikke ændrer sig, vil det på årsbasis betyde et valutatab på omkring 500 mill. kr. — og det er ikke lige netop det, vi har behov for i den situation, vi befinder os i med betalingsbalancevanskeligheder i forholdet til udlandet. Herved demonstreres det efter min opfattelse klart, hvor væsentligt det er også for det danske samfund, at vi både kan oprettholde en stor og en rentabel produktion og så sandelig også afsætte den under friere forhold end dem, vi har i øjeblikket.

Det demonstreres ved denne udvikling endvidere, hvor utilstrækkelig EFTA er for

[Niels Ravn.]

samhandelen med landbrugsvarer. Vi har her igen fået understreget, at når det gælder handel med landbrugsvarer, er EFTA-området præget af det, jeg vil kalde en meget beklagelig national egoisme. Jeg har glædet mig over, at landbrugsministeren ved besøget i London har søgt at få vore engelske partnere i tale, og jeg håber, at disse samtaler må bære frugt, for det er i hvert fald en meget uholdbar situation, vi er kommet ind i netop lige nu i øjeblikket.

Ja, det var nogle indledende bemærkninger, og så har jeg nogle kommentarer til de enkelte lovforslag. Jeg vil tage lovforslaget om ændring af lov om landbrugsejendomme først.

Når vi, som jeg allerede har nævnt, er tilfredse med den liberalisering, der herved sker både med hensyn til sammenlægningsmuligheder og samdriftsmuligheder, også ved forpagtningsforhold, er det ikke for stordriftens skyld, men simpelt fordi det derved gøres muligt for de enkelte landmænd at indrette deres bedrift friest muligt, som det nu passer dem bedst. Det tror jeg er nødvendigt, hvis vi skal have en harmonisk udvikling inden for dansk landbrug. Jeg kan være helt enig med landbrugsministeren, der et sted i fremsættelsestalen siger, at vi har behov for alle brugsstørrelser. Det tror jeg også fortsat vi har, og denne liberalisering sigter da heller ikke imod at afskaffe brugsstørrelser eller fremme andre brugsstørrelser; den sigter simpelt hen imod at skabe friere forhold, det vil jeg gerne kraftigt understrege.

Jeg er også tilfreds med, hvad også hr. Chr. Thomsen var inde på, at man fastholder beliggenhedskravet. Ellers kan vi frygte at vende tilbage til tidligere tiders problemer, hvad dette angår. Men i samme omfang, som vi fastholder dette beliggenhedskrav — og det skal vi — opstår der et stigende behov for øget aktivitet på jordfordelingsområdet, og derfor er det et problem, som vi også bliver nødt til at tage fat på meget snart. Jeg håber, landbrugsministe-

ren kan svare bekræftende på, at det vil man.

Et særligt problem, som ikke direkte behandles i dette lovforslag som paragraffer, men som nævnes i ministerens fremsættelse, og som hr. Chr. Thomsen også var inde på, er problemet med de såkaldte rekreative områder. Jeg er enig både med hr. Chr. Thomsen og andre i, at hvor det drejer sig om en samlet landbrugsejendom, skal man være meget varsom med at fraskille den slags arealer. Jeg mener imidlertid, at hvor det drejer sig om det, man kalder fraliggende eller fjerntliggende arealer af denne beskaffenhed, er problematikken en lidt anden. Men jeg erkender, at skal man overveje at give tilladelse til fraskillelse og tillade andre end landmænd at eje den slags arealer, kræver det, at vi under en eller anden form sikrer os, at det landskabelige præg i området bevares. Hvis det er muligt at kombinere disse ting, ser jeg ikke noget forkert i, at arealer, der ligger et eller andet antal kilometer fra en bestående landbrugsejendom, og som ikke har nogen som helst landbrugsmæssig værdi, altså ingen indflydelse har på den pågældende ejendoms produktionsfaktor, kan fraskilles. Hvis man ikke risikerer ændringer i de landskabelige forhold, er jeg villig til at overveje disse ting ud fra en positiv indstilling. Men jeg forstår på ministeren, at det er noget, vi skal se på i udvalget, og det kræver vistnok en række overvejelser.

Det næste lovforslag er forslag til lov om statens udlån til jordbrugsmæssige formål m. m. Denne lov afløser fire bestående love og betyder altså i sig selv en stor forenkling, som vi kun kan være tilfredse med. Den væsentligste af disse fire love, vi tager afsked med, er den tidligere, såkaldte statshusmandslov. Vi må se i øjnene, at det vel også betyder afsked med udstykningen. Jeg er enig i at beklage dette. Vi har fra det konservative folkepartis side tidligere støttet udstykningstanken, oprettelsen af nye selvstændige hjem i landdistrikterne. Jeg mener, at dette har haft meget stor værdi

[Niels Ravn.]

såvel for den enkelte som for samfundet. Jo flere selvstændige landbohjem vi har haft, des bedre. Der er opvokset en sund ungdom, som vi har haft lov til at glæde os over. Jeg føler mig helt overbevist om, at det ikke er fra disse hjem og disse kredse, at det, vi kalder adfærdsvanskelige børn og unge, i særlig grad rekrutteres. Det er sundt at vokse op på landet i nær tilknytning til naturen med dyr og alt, hvad dertil hører. Vi må beklage, at denne kreds indsnævres, men vi kan kun beklage det, for udviklingen er ubønhørligt gået herimod. Derfor må vi altså tage dette til efterretning.

Jeg kan også give tilslutning til, at man fortsat vil yde støtte til oprettelse af nye selvstændige gartneribrug, hvor man finder det fornødent, lige så vel som man vil være med til at finansiere overgang fra små landbrugsejendomme, der i kraft af deres for ringe størrelse ikke længere kan betragtes som egentlige landbrugsejendomme, til gartneribrug.

Jeg kan endvidere give min tilslutning til forslaget om den forenkling af jordlovsadministrationen, som dette lovforslag er udtryk for: at en række kommissioner, husmandsbrugskommissioner, jordfordelingskommissioner — og på lidt længere sigt, forstår jeg, også grundforbedringsudvalgene — samles til ét organ for nogle områder, der endnu ikke er helt endeligt fastlagt. Jeg forstår, at man vil søge i nogen udstrækning at følge de nye amter og ellers lave områder, der passer til en sådan administration. Jeg tror, at disse nye jordbrugskommissioner vil blive effektive, for de problemer, man hidtil har beskæftiget sig med i de organer, der nu ophæves, har jo i allerhøjeste grad været meget beslægtede og i mange tilfælde krydset hinanden, så vi er i det konservative folkeparti i allerhøjeste grad tilfredse med den forenkling, der her finder sted, og jeg har den opfattelse, at når først det bliver indkørt, skal det også nok vise sig at fungere fuldt ud tilfredsstillende.

Så er der lovforslaget om tilskud til investeringer i landbrugets produktionsbygninger. Jeg forstod, at det var det lovforslag, som hr. Chr. Thomsen i og for sig var mindst begejstret for, man kunne jo næsten have lov til at tale om begejstring, når det drejede sig om de andre lovforslag, og det

har jeg tidligere glædet mig over. Dette lovforslag indeholder en nydannelse, som i hvert tilfælde vi i det konservative folkeparti er i allerhøjeste grad tilfredse med, for vi har den opfattelse, at skal den animalske produktion nogenlunde opretholdes, er det nødvendigt i den markedspolitiske situation, vi befinder os i, og med den usikkerhed, som vore landmænd føler, at støtte en udbygning af produktionsbygningerne, som jo er en forudsætning for, at denne animalske produktion kan opretholdes. Og vi mener i det konservative folkeparti, at det ikke mindst foran tilslutningen til et større og friere europæisk marked er uhyre værdifuldt, at denne produktion opretholdes, således at den er intakt den dag, vi kan opnå de fordele, som vi forventer af dette marked. Det er nødvendigt, for at landmanden kan opnå disse fordele, men det er også nødvendigt, for at vi kan få den samfundsøkonomiske fordel ud af en sådan tilslutning.

At pengene tages fra dispositionsfonden, betyder, at vi ikke i situationen forøger statens udgifter, og det finder jeg er en rimelig og fornuftig løsning. Det er jo rigtigt, som hr. Chr. Thomsen var inde på det, at ser man det over en 10-årig periode, kan det beløbe sig til meget betragtelige beløb, men hr. Chr. Thomsen har vel også bemærket, at loven i første omgang er 2-årig, og det skyldes bl. a., at vi alle håber, at vi inden for denne 2 års periode har fået afklaret de europæiske markedsproblemer, og så vil det være rimeligt at tage loven op til revision i lyset heraf og til den tid se på, hvorledes vi bedst kan indrette os.

Så har jeg endelig et enkelt spørgsmål i denne forbindelse til landbrugsministeren. Det fremgår ikke af lovforslaget eller bemærkningerne, hvorledes man skal forholde sig rent skattemæssigt med den rentesikring, der her er tale om, men jeg går ud fra, at når intet nævnes, har man regnet med en ganske normal skattemæssig behandling af denne rentesikring, men jeg vil gerne høre landbrugsministerens bemærkninger herom. Så har vi til sidst lovforslaget om udlån til yngre landmænd. Det er altid med stor glæde, vi i det konservative folkeparti har støttet denne lovgivning. Vi har fundet den nødvendig, og vi finder den fortsat nødvendig, hvis vi skal opnå blot en nogenlunde rimelig rekruttering til landbrugserhvervet.

[Niels Ravn.]

Der har været et alt for stort svind i de kredse, der i de seneste år har ønsket at gå ind i landbrugserhvervet, og jeg har på fornemmelsen, at det måske endda i nogle tilfælde er de mest progressive, der på grund af de noget triste udsigter har valgt at søge andet erhverv.

Denne støtte er for det første en støtte til generationsskiftet, men det er også en animering af de dygtige unge inden for landbruget til at blive inden for dette erhverv, og vi er tilfredse med, at man nu forøger denne støtte med 50 pct. For et erhverv uden ungdom er et erhverv uden fremtid, og derfor glæder vi os over, at det er blevet muligt ved dette sammenhængende kompleks af love at gøre det muligt at øge denne støtte. At pengene så tages fra den tidligere statshusmandslov, det finder jeg i og for sig rimeligt, fordi de formål, der blev tilgodeset via den lov, nu i meget høj grad tilgodeses via loven om rentesikringsordningerne.

Hr. Chr. Thomsen var inde på, at de små brug i forbindelse hermed blev ladet i stikken. Jeg finder tværtimod, at de nu får mulighed for at henvende sig begge steder. De små brug vil fortsat til strukturrationalisering kunne låne efter det gamle system, også til bygningsinvesteringer. Her tror jeg hr. Chr. Thomsen har misforstået lovforslaget. Disse udlån er i fremtiden ikke bundet til nogen bestemt investering, de er kun et led i strukturrationaliseringen. Det forudsættes altså, at arealet forøges, men jeg har opfattet det på den måde — og jeg vil gerne have, at landbrugsministeren bekræfter det — at den enkelte i og for sig frit kan disponere over de lån, der opnås; forudsætningen er kun den, at arealet, tilliggendet, udvides.

Jeg kan med disse bemærkninger på den konservative folketingsgruppes vegne varmt anbefale de her fremsatte lovforslag til en velvillig behandling.

Niels Eriksen: Jeg betragter de her fremsatte lovforslag som den største reformlovgivning, vi har haft inden for landbruget i mange år, og jeg vil gerne have lov at ønske landbrugsministeren til lykke med, at han har haft en så heldig hånd, at det store flertal i denne sal — det er mit indtryk — ac-

cepterer de hovedtanker, der ligger i lovforslagene.

I mange år har det været sådan, synes jeg, at landbrugslovgivningen har haltet bag efter udviklingen i landbruget, og det skal heller ikke skjules, at det for mig at se er en af årsagerne til, at vi i dag har så få unge ved landbruget. Man har fra de unges side ikke haft tillid til, at man lovgivningsmæssigt ville gøre noget for at hjælpe dem, og vi er i dag i den situation, at der ikke er tusind unge pr. årgang, som ønsker at være ved landbruget. Til et almindeligt generationsskifte skulle vi normalt bruge 5.000, 6.000 eller 7.000 unge, og derfor er den lovgivning, der nu er foreslået, alene af den grund helt nødvendig. Men havde man på et tidligere tidspunkt forberedt en tidssvarende lovgivning, en lovgivning, der i højere grad end de love, vi har haft, sigtede mod at støtte de unge, tror jeg, det hele havde set noget anderledes ud. De lovforslag, vi i dag behandler, har det særlige sigte at prøve at bevare de få unge, vi har, og hjælpe dem i de første, vanskelige år.

Jeg sagde, at landbrugslovgivningen har haltet bagefter. Vi er et par stykker, der fra denne talerstol i 1950erne gang på gang henstillede, at man nedsatte en landbokommission til at behandle landbrugets problemer. Vi fik først landbokommissionen i 1960, og jeg synes, at den har gjort et fortrinligt arbejde. Jeg kan tilslutte mig den tak, som hr. Chr. Thomsen bragte landbokommissionens formand. Hele det lovkompleks, som vi arbejder med her, er jo fremkommet i landbokommissionen, og det er tidligere lovkomplekser også. De er bare blevet gennemført for sent. De små fremskridt, landbokommissionen gennem 1960erne stillede forslag om, kom lovgivningsmæssigt først til udtryk flere år efter, og med hensyn til det forlig, vi sluttede i landbokommissionen i 1967, hvor vi bøjede os mod hinanden og gik ind for en fri sammenlægningsgrænse på 45 ha — i det forlig var socialdemokratiet også med — hvad skete der da her i folketinget? Vi fik en fri sammenlægningsgrænse på 35 ha. Vi har et stort ansvar for tilstandene i landbruget i dag, vi, der arbejder i denne sal. Det foreliggende forslag kan forhåbentlig rette noget op på dem.

[Niels Eriksen.]

Jeg vil gerne sige lidt om lovforslaget om landbrugsejendomme. Min kollega, hr. Søren Jensen, vil derefter sige lidt om de tre andre forslag.

Vi er særdeles godt tilfredse med, at vi nu får en fri sammenlægningsgrænse på 100 ha. I mit parti ønsker vi ikke, at alt skal være stort, og vi tror på, at der bliver brug for alle brugsstørrelser, men vi har altid under landbrugsdebatterne hævdet, at landbrugets unge og landbrugerne i det hele taget burde have frihed til selv at tilpasse sig deres driftsformer også arealmæssigt. Vi oplever i vor tid en helt anderledes stærk specialisering inden for landbruget, ikke alene hos os, men også i andre lande, og det er jo ikke givet, at agerbrug nødvendigvis skal knyttes sammen med animalsk produktion. I Amerika f. eks. ser man store agerbrugsheder, og man ser store animalske produktioner på ganske små arealmæssige enheder; det kan dreje sig om både svin, mælk, kød og høns osv. Det er den specialisering, landbruget skal have mulighed for at komme igennem med.

Vi skal jo også, og det bliver der også mulighed for gennem denne lovgivning, have produktionsstederne i orden. Det er også en ting, vi har diskuteret så tit, men der er aldrig blevet gjort noget ved det. Hr. Chr. Thomsen mente, at der kun var 40 pct. tidssvarende stalde. Jeg tror sandelig ikke, hr. Chr. Thomsen, at der er 40 pct. tidssvarende stalde — og det på et tidspunkt, hvor vi inden for landbruget fra vore undersøgelser og forsøg ved, at f. eks. en svineproduktion, der ikke foregår i en stald, der er rigtigt ventileret og isoleret, giver sygdomme, og sygdomme er dyre.

Spørgsmålet om finansieringsmulighederne i forbindelse med alt det, der nu skal ske, er rejst, og her er en rentesikring jo en udmærket ting, men det kan ikke være tilstrækkeligt under alle forhold, tror jeg, og vi har jo diskuteret mulighederne for at lave aktieselskaber. Jeg hører til dem, der ikke vil afvise, at det kan blive nødvendigt at lave aktieselskaber i landbruget. Når der ikke i landbokommissionen har været flertal for det, skyldes det vel nok frygten for de konsekvenser, det kunne få, hvis vi kommer i fællesmarkedet, mulighederne for, at udlændinge ad den vej kunne opkøbe dansk landbrug. Men jeg tror, at det er et problem,

vi må beskæftige os med i den kommende tid.

Den nugældende landbrugslov er netop i disse dage fire år gammel, så det er ikke for tidligt, at vi nu får den fornyet. Der står også i loven, at den skal tages op til revision i folketingsåret 1970-71, og jeg skal kun ganske kort sige, at jeg er særdeles tilfreds med den udformning, lovforslaget har fået. Som jeg sagde før, følger den flertalsindstillingen fra landbokommissionen af 1969, og det væsentligste er naturligvis, at den frie sammenlægningsgrænse nu bliver 100 ha, og at samdrift ved forpagtning bliver lovlig helt op til 200 ha. Jeg er også ganske tilfreds med, at man fortsat skal lægge megen vægt på beliggenhedskravene, men jeg vil dog mene, at man som hidtil i hvert enkelt tilfælde skal vurdere forholdene, for alle veje er nu ikke lige befærdede, og man kan komme ud for, at der ikke kan ske fornuftige sammenlægninger, fordi en enkelt ejer modsætter sig jordfordeling eller køb af ejendom osv. Derfor ønsker jeg jordlovsudvalgets administration af disse opretholdt, jeg vil ikke have den skærpet.

Landbrugsministeren omtalte i sin fremsættelsestale de arealer, der henhører under en landbrugsejendom, men som ingen dyrkningsmæssig værdi har. Også andre ordførere har været inde på, at der er mange ejere, der ønsker disse arealer udlagt som friarealer uden landbrugspligt. Der er mange sådanne arealer også på øerne, almindeligvis tænker man kun på Jylland, når man snakker om dette, men jeg kan sige, at f. eks. på Langeland, noget af det skønneste vi har, der er så smukt derovre, har de en masse sådanne friarealer, som kunne blive til overordentlig stor glæde for mange mennesker, der elsker naturen. Hvis vi kunne få lavet nogle bestemmelser, som virkelig sikrede, at naturværdierne blev bevaret, ville jeg nu gerne have undersøgt, om ikke der skulle være muligheder her for, at ikke alt blev udlagt til friarealer, men at der også kunne blive tale om mindre områder, som den enkelte selv kunne have dispositionsret over. Og jeg vil da gerne støtte ministeren i, at det måske skal være planlægningsmyndighederne, der skal foreslå det, men det er noget, der trænger sig på, og det er noget, vi skal finde en løsning på.

Jeg vil med disse bemærkninger

[Niels Eriksen.]

anbefale lovforslaget til en hurtig og velvillig behandling.

Søren Jensen: Der har fra flere af de foregående talere lydt en tak til landsbrugsministeren, og der er grund til at takke landbrugsministeren for de forslag, vi i dag har til behandling, af flere grunde. Der er med de foreliggende forslag lagt op til en landbrugslovgivning på disse områder, som er mere fremadrettet end den landbrugslovgivning, vi har haft på disse områder hidindtil, og som kan give landbruget og ikke mindst de yngre landmænd bedre muligheder for at skabe det, vi kalder effektive og tidssvarende landbrugsbedrifter, hvilket i høj grad også er i samfundets interesse.

Vedrørende de enkelte forslag vil jeg først gøre nogle bemærkninger til lovforslaget om udlån til jordbrugsmæssige formål m. m. Med det foreliggende forslag ophæves, som vi har hørt, statshusmandsloven og hermed hjemmelen til at yde lån til oprettelse af nye selvstændige landbrug samt muligheden for lån til byggeri i forbindelse med køb af tillægsjord. Det er sådan set en ny situation for os, men vi må erkende, at udviklingen i de senere år er gået og stadig går i modsat retning af, hvad den har gjort tidligere. De unge står ikke længere i kø for at få et mindre landbrug eller et landbrug i det hele taget. Men lige så rigtigt, som det i dag er, at lovgivningen bidrager til ned- og sammenlægning af landbrug, var det, at lovgivningen i sin tid medvirkede til at oprette nye og mindre landbrug. Disse mindre landbrug har i en årrække givet deres bidrag til samfundsøkonomien gennem den valuta, deres produktion og eksport hjembragte, og her har der jo i allerhøjeste grad været tale om den animalske produktion, som man fra alle sider i dag råber op om at vi skal søge at holde fast ved. Vi har tillige i disse mindre landbrug — jeg tror, det var hr. Niels Ravn, der var inde på det — haft nogle af de sundeste og bedste voksesteder for børn og unge, og med den udvikling, vi står i, må vi erkende, at med de mindre brugs forsvinden forsvinder også en livsform, som har haft usigelig stor værdi for mange mennesker, og som har været med til at hindre, at mange af de problemer, vi slås med her i det nutidige samfund, opstod. Men vi må jo

bøje os for den udvikling, som samfundet er inde i, og for så vidt erkender vi jo alle, at den vil fortsætte, at den ikke er løbet til ende. Og derfor må vi inden for landbruget erkende, at vi lige så vel som andre erhverv må tilpasse os en ny tids krav. Jeg tror, jeg tør sige, at der blandt landmændene i almindelighed og hos de yngre landmænd i særdeleshed også er forståelse for, at landbruget som erhverv må omstille sig til en anden tid. Det har jo været sådan, at de økonomiske forudsætninger for at køre en strukturændring og en omstilling igennem ikke har været de allerbedste, og især har, hvad jeg senere kommer til, de økonomiske forhold i landbruget hæmmet byggeriet. Grænsen for lån til køb af tillægsjord er i forslaget sat til 35 ha, dog, og det lægger vi fra venstres side megen vægt på, kan de 35 ha fraviges, når jordens kvalitet er ringe, og der er jo, som vi har hørt fra anden side, stor forskel på jordens kvalitet. Jeg takker landbrugsministeren for den tilføjelse til forslaget om, at arealgrænsen på de 35 ha kan fraviges, så vi ude omkring kan administrere denne lovgivning mere retfærdigt med hensyntagen til den kvalitet, jorden har.

Jeg takker for en tilsvarende tilføjelse vedrørende gartneriet. Det er jo kendt, at frilandsgartneriet i stigende grad har behov for større arealer.

Jeg forstår på ministerens bemærkninger, at jordfordelingsloven vil blive taget op til revision formentlig i næste folketingssamling, men alligevel synes jeg, det skal noteres, at der nu bliver hjemmel til at yde lån til erhvervelse af bestående ejendomme. Det kan måske medvirke til at klare nogle af de kedelige sager, som opstår i forbindelse med anlæg af nye veje.

Der tages i forslaget ikke endelig stilling til den fremtidige administration. Jeg er enig med ministeren i de bemærkninger, der gøres. En rationalisering og en forenkling af jordlovgivningen er der råbt meget op om, men jeg er ikke sikker på, at alle de, der har råbt på en rationalisering og forenkling af jordlovgivningen, helt har gjort sig klart, hvordan det skal ske, og hvor man vil hen. Jeg forstår ministerens bemærkninger herom sådan, at det er tanken at nedsætte et passende antal kommissioner til at varetage de opgaver, der hidtil er varetaget af jordlovsudvalg, husmandsbrugskommissio-

[Søren Jensen.]

ner, jordfordelingskommissioner, og med tiden også de opgaver, som grundforbedringsudvalget har.

Jeg synes, at en sådan koordinering lyder fornuftig, og jeg tror også, den vil kunne medvirke til en hurtigere sagsbehandling. Er der noget, der har irriteret mange landmænd, er det den lange tid, der medgår til ekspedition af sager om udstykning, eller for at sige det mere jævnt, om sammenlægninger og nedlægninger. Men jeg tror også, at mange af dem, der er utilfredse og klager, glemmer, at det ofte kan være i andre led end netop i landbrugsministeriet og jordlovsudvalget, forsinkelsen sker. Det er min erfaring fra den korte tid, jeg har haft med de ting at gøre, at det netop er i andre led. Man overser, at udstykningssager skal passere både kommunen og amtet og ofte også fredningsmyndighederne, og ofte glemmer man også dem, sagen begynder hos, nemlig landinspektøren og sagføreren. Det kunne nok være nyttigt, om vi ved en rationalisering og forenkling fik gjort opmærksom på disse ting, så man ikke her skylder skarn for uret, sådan som vi i dag ofte er vidne til.

Jeg kunne tænke mig at gøre en enkelt bemærkning til § 15, stk. 4, hvor der står, at såfremt vedkommende er bedrøjet eller for godt stillet, kan de ikke komme i betragtning ved ydelse af lån. Det lyder for så vidt meget fornuftigt, men jeg har jo set eksempler på, at et par statshusmænd har startet på nøjagtig samme tidspunkt med samme jordtilliggende og under samme vilkår. Den ene af de to husmænd, som var dygtig og havde arbejdet sig fremad, bliver nægtet lån, mens den anden, for hvem det var gået den modsatte vej, og som var en mindre dygtig landmand, fik det. Det kan ikke være rimeligt, at man præmierer den ringe landmand og skyder den dygtige til side.

Jeg vil dernæst vende mig til forslaget til lov om tilskud til investeringer i landbrugsproduktionsbygninger. Sjældent har jeg oplevet en større forhåndsinteresse for et forslag end den, vi har set i denne forbindelse. Jeg har personlig haft en masse henvendelser angående dette forslag og næsten udelukkende fra yngre landmænd, som spørger, hvordan loven vil komme til at virke, og hvad de nu kan få ud af den. Af velkendte

årsager har landbruget jo været tilbageholdende med investeringer i stalde i de senere år. Man kan vel også sige, at mange landmænd simpelt hen ikke har magtet eller turdet gå i gang med noget byggeri. Der er flere årsager, men en af dem er, som allerede nævnt, at de økonomiske forudsætninger ikke har været til stede. En anden er den usikkerhed, der hersker med hensyn til afsætning og priser i fremtiden. Men det er også et spørgsmål om arbejdskraft, frygten for, at man den dag, man står med en ny stald, måske ingen fodermester kan få. Og her må jeg sige til hr. Chr. Thomsen, som var en lille smule bange for, at det skulle blive de større landbrugere, som ville få mest gavn af denne lovgivning, at jeg tror nu ikke, de foretager investeringer, medmindre de har tro på, at de kan få nogen til at hjælpe sig med at passe dyrene. Dette er også baggrunden for, at jeg tror, at det først og fremmest bliver det, vi kalder familiebruget, som kommer til at nyde gavn og glæde af denne lovgivning. Men jeg vil finde det lige så urigtigt, om man afskar de lidt større enheder fra at nyde godt af en sådan lovgivning, for der er jo også noget, der hedder afløsning inden for landbruget. Vore unge mennesker stiller også krav, og der skal jo, som det er antydnet i forslaget, en besætning på et halvt hundrede kreaturer eller deromkring til, for at det kan bære en fodermester og en afløser.

Under de herskende vilkår har landbruget lagt vægt på at få den størst mulige støtte til den løbende produktion, og det er forståeligt, hvis nogle også i den nuværende situation vil gøre det, fremfor det, der her er lagt op til. Men i det store og hele tror jeg, at denne lovgivning vil blive vel modtaget ude blandt landboerne.

Skal dansk landbrug bevare en animalsk produktion, er det simpelt hen nødvendigt, at vore gamle, opslidte og arbejdskrævende stalde bliver fornyet, og jeg vil tro, at den lovgivning, der her er til behandling, også vil medvirke til, at flere og især yngre landmænd i stedet for at sætte deres besætning ud nu beslutter sig til at forbedre den gamle stald eller bygge en ny og så holde fast ved deres besætning.

Endelig må vi da også gøre opmærksom på, at det er et krav fra de unge landbrugsmedhjælpere i dag, hvis de skal være i stal-

[Søren Jensen.]

den, at den er i orden, og at man har moderne anlæg og hjælpemidler. Den landmand, som står med en gammeldags stald, har i dag ikke store muligheder for at få medhjælp. Derfor er der også grund til at takke landbrugsministeren for, at også de anlæg og hjælpemidler, som hører til en moderne stald, kan komme ind under denne lovgivning, i allerhøjeste grad også af hensyn til de unge medarbejdere, som vi gerne skulle have inden for landbruget.

Så skal jeg til sidst vende mig imod den sidste lov og sige, at ligesom forslaget om forbedring af lov om udlån til staldbyggeri er et fremskridt, er loven vedrørende unge landmænd også fremadrettet, det er et håndslag til de unge landmænd, og jeg glæder mig over, at det nu er anden gang, denne regering forbedrer denne lovgivning. Dermed overser jeg ikke, at det var i hr. Chr. Thomsens tid, at loven blev indført. Men landbrugets største problem i dag er, som det er sagt, at skaffe afløserne. Det foreliggende lovforslag tager hensyn hertil, og det viser, at regeringen vil bidrage til at mildne både landbrugets og de unge landmænds vilkår.

Derfor kan jeg også tilsige de her omtalte lovforslag en velvillig behandling.

Erik Hansen (Ålborg amt): Jeg vil også gerne på det radikale venstres vegne sige, at det arbejde, som nu tilsyneladende, i hvert fald foreløbig, er afsluttet i landbokommissionen, har givet inspiration til mange tanker og har haft en afgørende indflydelse på en stor del af lovgivningen. Når denne, skal vi sige tak er rettet til landbokommissionen, kan jeg af gode grunde ikke undlade også at sige tak til den landbrugsminister, som gav anledning til, at man den 24. februar 1960 fik nedsat landbokommissionen. Jeg så forleden dag i et blad, som står fremtrædende landboorganisationer nær, at man med tommehøje bogstaver havde tilkendegivet, at man med disse fire lovforslag simpelt hen stod over for dette tiårs største reform inden for landbrugslovgivningen. Jeg tror også, at den er meget væsentlig, men om den er dette tiårs største, tror jeg man skal have det lidt på afstand for at kunne vurdere. En lovgivning for landbruget vedrørende de strukturelle problemer er naturligvis

yderst væsentlig. Vi havde også en landbrugslovgivning, der strukturelle betød umådelig meget i tiden fra århundredskiftet. Den betød, at man fik udstykket landbrugsejendomme, og landbrugsejendomme var dengang en mangelvare. Unge landmænd stod derfor i den situation, at de enten måtte udvandre til fremmede verdensdele eller blive arbejdsledige herhjemme, hvis ikke man gennem en udstykning skaffede dem en bedrift, en arbejdsplads. Der blev efter denne moderne lovgivning gjort en stor indsats på dette område og skaffet mange arbejdspladser, men medens det omkring århundredskiftet var progressiv jordpolitik at føre en udstykningspolitik, må man erkende, at som tiden er gået og udbuddet af landbrugsejendomme er stort og efterspørgslen stagnerende, er en progressiv jordpolitik en anden end den, der hidtil har været ført.

Jeg er nødt til at sige til de mange, som stærkt har kritiseret, at vi i landbrugslovgivningen på det strukturelle område er kommet bagefter: når der igennem de seneste år er gået mellem 6.000 og 7.000 landmænd fra landbruget, føler man så, at dette tal er for ringe? Havde man ønsket en lovgivning, der havde presset 8.000 eller 10.000 eller 12.000 fra landbruget pr. årgang? Jeg tror, at man med rette kan spørge om det på baggrund af den kritik, der er rettet imod, at man for langsomt er kommet i gang med jordpolitiske reformer.

Må jeg så om de enkelte lovforslag, fire i tal, som foreligger her, og som vi ligesom har taget forskud på ved på et tidligere tidspunkt i folketingssamlingen at drøfte en forespørgsel fra socialdemokratiet om, hvad der skulle ske på landbrugsfeltet, sige, at det første, lovforslaget om landbrugsejendomme, må ses på baggrund af, som jeg nævnte før, at udbuddet af landbrugsbedrifter er større end efterspørgslen. Derfor er det naturligt, at man tilrettelægger en strukturlovgivning, der åbner større mulighed for sammenlægning, end den nugældende gør.

Jeg vil gerne på det radikale venstres vegne sige, at det, at man i en lovgivning, jeg senere kommer til, fastholder 35 ha's kriteriet som forudsætning for at kunne få del i udlånsmidlerne, er en meget væsentlig ting. Det er for så vidt en forudsætning for,

[Erik Hansen. (Ålborg amt).]

at vi til dels helhjertet kan gå ind for bestemmelsen om at hæve den øverste sammenlægningsgrænse på 75 ha til 100 ha.

Vi har i løbet af de seneste år, så vidt som jeg har kunnet vurdere det, indført en lidt strammere administrativ praksis med hensyn til tilladelser til sammenlægning, man har skærpet kravene om en bedre arrondering. Jeg tror, at denne rent administrative skærpelse er rigtig, og jeg tror, man bør fastholde den. Med hensyn til forhøjelsen af samdriften fra 100 til 200 ha ser vi med megen glæde, at forudsætningen er, at man holder sig inden for 5 landbrugsejendomme.

Jeg vil gerne til de bemærkninger, som er faldet fra flere andre ordførere om de friarealer, der fritages for landbrugspligt, sige, at det er da helt givet — jeg har også opfattelsen af, at der hidtil er ført en fornuftig politik på dette område — at man ikke kan få lov at gå hen og købe et areal og udlægge det til et privat rekreativt område med et skilt med adgang forbudt. Det er da givet, at man ved den planlægning, som her skal finde sted, nøje må have kontakt til boligministeriet og kulturministeriet for ikke ved en privat udlægning af rekreative områder at foregribe en plan omfattende større landsdele.

Jeg tror, at der skal ske en aktivering med henblik på at tage fat på de områder, som ikke egner sig til en landbrugsmæssig udnyttelse, som er af en for dårlig bonitet eller måske er afsides beliggende. Jeg tror, at der både på kort og på lang sigt er en meget væsentlig opgave for samfundet at tage op med at få samlet disse til rekreative formål egnede arealer og gjort dem til virkelig rekreative områder, som kan stilles til den samlede befolknings rådighed. Det radikale venstre venter sig meget af de tanker, som allerede er nedfældet på dette punkt.

Må jeg om lovforslaget om udlån til jordbrugsmæssige formål sige, at her har vi jo hidtil haft godt 50 mill. kr. til rådighed, som kunne lånes ud til jordsuppleringer, og som også kunne bruges til bygningsudvidelser. Vi står nu i den situation, at det problem er blevet drejet om i løbet af forholdsvis få måneder, idet en part af de midler, der tidligere var til rådighed, nu alene udlånes til jordsuppleringer, og jeg vil her gerne sætte en strek under det, jeg sagde før, at det alene

er forbeholdt landbrugsejendomme under 35 ha. Det vil altså sige, at når det drejer sig om at få lån til en jordsuppleringer, har man ikke den tidligere fortrinsstilling, at man havde forkøbsret, hvis man var en mindre jordbruger; man har i dag alene den fordel, der ligger i, at man, hvis man har under 35 ha, har ene adgang til at opnå lån med billig rente og på fordelagtige vilkår. Det må på en lang række områder give den, som har det mindste jordareal, en stærkere stilling i konkurrencen om den jord, som udbydes til salg.

Vi er enige i det synspunkt, at gartnerierne fortsat skal kunne opnå støtte.

Der er en anden ting, som man nok på et eller andet tidspunkt burde tage op i udvalget, det står efter min vurdering ligesom for bastant i loven. Hvis en person, der kommer med en låneansøgning, er over 50 år, så er han for gammel, han falder ikke ind under lovens kriterier for ydelse af lån. Jeg er selvfølgelig nogenlunde overbevist om, at landbrugministeren her som på andre områder administrerer loven med megen fornuft og giver en nødvendig dispensation, men at være 50 år gammel og så få stemplet „ikke værdig til at udvikle sin bedrift“ synes jeg lyder lidt for bastant, og jeg beder om, at vi kan tage det op til en lille drøftelse i udvalget.

Den fortrinsstilling, som ligger i de 35 ha, når det drejer sig om at få del i jordkøbslåne, sker det ofte at man drøfter ud over landet er det egentlig rigtigt med en så fast grænse på 35 ha? Kunne man ikke finde en anden målestok? Det er jo givet, at hvis man skal købe jord nede på Stevns, så er 35 ha en betydelig produktionsaktivitet. Hvis man køber jord et eller andet sted i Nordjylland, så er 35 ha nok det samme areal, men der er ikke den samme mulighed for produktion på det. Jeg er i og for sig tilfreds med, at man her har mulighed for at dispensere op til 50 ha, men jeg er ikke helt sikker på, at man ikke på en eller anden måde måske kunne have fundet noget, der var bedre, selv om det måske ville være vanskeligere at administrere end netop arealfaktoren. Det er for mig at se et meget væsentligt punkt, at vi får indpasset den jordpolitiske administration på en sådan måde, at den passer dels til tiden, som den er, dels til de krav, som naturligvis må stilles til et jordpolitisk

[Erik Hansen (Ålborg amt).]

administrationsapparat af dem, som er i erhvervet.

Jeg har en følelse af, at når man nu ændrer ikke på jordlovsudvalget, men på husmandsbrugskommission og jordfordelingsudvalg og på lidt længere sigt på grundforbedringsudvalget, så får vi nok gennemført noget, som er nødvendigt af mange grunde, bl. a. fordi det gør det lettere rent administrativt, men jeg vil alligevel sige, at der her er organer ude i landet, som har virket fortrinligt ved deres nærhed til opgaverne, og som har virket billigt. Når der nu skal tages stilling til, hvor mange jordbrugskommissioner der skal være — jeg forstår, at det er oplagt, at der i de store amter skal være mere end én — tror jeg også nok, at man måske skulle se med lidt flothed på, om man gik lidt længere ned i amternes størrelse, på den måde, at man ikke alene sagde, at der eksempelvis i et nordjysk amt, Viborg-Thisted amt, bliver to jordbrugskommissioner, men at man måske kunne tage lidt mindre amter med. Arbejdet, som bliver pålagt disse kommissioner, bliver jo meget stort, og det er et spørgsmål, om de tre mand, hvoraf medlemmet af jordlovsudvalget skal være den ledende, om jeg så må sige, kan få timerne pr. dag til at slå til til disse formidable opgaver.

Det ligger jo i lovforslaget her, at der foruden reformen af administrationen på dette område også skal ske en reform af den centrale administration i landbrugsministeriet, og det hører med til det radikale venstres opfattelse af en moderne administration; at når man tilrettelægger den, så tager man med som en vigtig ting i den administrationsdepartementet som det, der har en vis erfaring, og det, som fremover skal være, om ikke det bærende, så i hvert fald et vigtigt led i et forsøg på at gøre administrationen lettere.

Det tredje lovforslag om tilskud til investeringer i landbrugets produktionsbygninger er, om jeg så må sige, om ikke rosinen i

pølseenden, så noget derhenad. Når man læser landbokommissionens betænkninger år efter år igennem, så har der været et bestandigt mindretal, som har sagt, at der må lægges større vægt på byggeriet, det er en væsentlig ting, og derfor hilser jeg med megen glæde, at disse tanker nu slår næsten fuldt og helt igennem. Det står vel klart for enhver, at når der er sket det voldsomme fald i landbrugsbyggeriet, som tilfældet har været i løbet af 1960erne, er det en meget alvorlig ting. Medens vi op igennem 1960erne har bygget imellem 300.000—400.000 m² landbrugsbyggeri årligt, så ligger det her i begyndelsen af 1970erne på imellem 125.000 og 150.000 m². Men ikke alene dette voldsomme fald i landbrugsbyggeriet er i sig selv faretruende, dertil kommer, at når disse nævnte 6.000—7.000 landbrugsbedrifter, der nedlægges hvert år, forsvinder som landbrugsbedrifter, tager de med sig ud af produktionen produktionsbygninger, som ikke mere står til rådighed for den samlede produktion. Jeg er enig i den betragtning, at det er helt nødvendigt, om den dyriske produktion skal opretholdes, at få gang i produktionsbyggeriet. Jeg er enig i den betragtning, som er fremført af andre ordførere, at alt for mange landbrugsbygninger er håbløst forældede, de er sundhedsmæssigt tilbagestående, og de er for urentable for en dyrisk produktion. Dårliche landbrugsbygninger er arbejdskrævende og ofte årsag til, at landbrugsbedrifter forlader den dyriske produktion og går over til plænteproduktion. Et investeringstilskud på en eller anden måde i form af en opmuntring, eller hvad man vil gøre, er simpelt hen nødvendigt. Det, man her gennemfører, er ganske enkelt at skære toppen af renten og dermed mindske risikoen ved en investering igennem et direkte rentetilskud de første 5 år og en nedtrapning i de følgende 5 år. Jeg tror, at det er en tiltrængt opmuntring til dem, der skal opretholde den dyriske produktion.

Når det er sagt, vil jeg gerne føje til, at

[Erik Hansen (Ålborg amt).]

dette jo er en nytænkning i landbrugsmæssig henseende, det er en nydannelse, at tilskuddet efter denne lov ikke er sammenkædet med krav om bestemte arealer til ejendommen og ikke er sammenkædet med alderen som i en anden lovgivning. Det åbner mulighed for en betydelig specialisering. Det fastslår det rigtige synspunkt, at en bæredygtig landbrugsbedrift ikke behøver at have sammenhæng med arealtilliggende, men alene har sammenhæng med den samlede produktion på bedriften, uanset om produktionen sker på marken eller den sker i stalden.

Midlerne til finansiering af denne lovgivning hentes fra dispositionsfonden, og jeg tror, det er rimeligt, at dispositionsfonden har stillet sig forstående over for dette ønske. Det er rimeligt ud fra den betragtning, at vi har jo kendt en overskudsproduktion her i landet af korn, som i høj grad var en belastning for dispositionsfonden, idet den måtte stille midler til rådighed til støtte for korneksporten. Får vi ikke sat vores dyriske produktion op igen, deler jeg den anskuelse med mange, at vi står i alvorlig fare for i de kommende år at få en overskudsproduktion, som vi må have ud af landet gennem støtte fra dispositionsfonden.

Det radikale venstre lægger, som jeg har sagt, megen vægt på denne nydannelse i landbrugslovgivningen. Vi føler, det er et godt aktiv at fastholde den dyriske produktion, og vi tror, det er en forudsætning for, at dansk landbrug kan bevare sin stilling som en førende producent af landbrugsvarer af dyrisk oprindelse.

Må jeg om det sidste lovforslag, som ikke er det mindst væsentlige, udlån til unge landmænd, sige, at realiteterne i tallene jo er en 50 pct.s forøgelse af det, der stilles til rådighed for den unge landmand, og det, at man kan få et kurstabslån, der i og for sig kun er maksimeret af, at ejendommens handelsværdi ikke overstiger 600.000 kr. Det er i sig selv en ganske betydelig forøgelse af mulighederne. Der kunne i denne forbindelse, hvor man drøfter unge landmænd og generationsskiftets problemer, være anledning til at pege på, at vi jo har gennemført, at der kan gives etableringstilskud med 2 pct. i direkte tilskud og uden maksimering

med hensyn til handelsprisen. Vi har gennemført et driftstilskud på 1 pct. årlig i de år, som følger efter, at den unge har etableret sig.

Den lovgivning, som nu er forelagt, og som skal i udvalg, er for det radikale venstre et meget stort skridt fremad. Når det radikale venstre meget gerne tilslutter sig denne lovgivning, så er det, fordi vi ønsker i landbrugsmæssig henseende fortsat at være et progressivt parti. Må jeg nævne, at det, som denne lovgivning indeholder, det er, at man fastholder de 35 ha som kriteriet for jordkøbslån, man sætter 100 ha som det maksimale, hvis over 5 ejendomme drives sammen, man gennemfører øget støtte til generationsskiftet, man gennemfører støtte til et landbrugsbyggeri uden hensyn til tilliggende arealer, man åbner mulighed for specialisering, man gennemfører en reform af hele det jordpolitiske administrationsapparat med administrationsdepartementet som særligt sagkyndig, man stiller flere midler til rådighed til at aktivere jordfonden på lang sigt — og her peger jeg på spørgsmålet om de rekreative områder som noget meget væsentligt — og det er en tilskyndelse til staten til mere aktivt og som ét samlet organ at optræde på jordbrugsmarkedet.

Når hr. Chr. Thomsen spørger, hvad der er sket med det radikale venstre, om det er list, eller det er tvang, så vil jeg gerne sige til socialdemokratiet og til hr. Chr. Thomsen: det er hverken list eller tvang, det er ganske enkelt fornuften, der har vandret; hvor der før var et mindretal, kan vi nu glæde os over, der er et stort flertal.

Med disse bemærkninger skal jeg på det radikale venstres vegne anbefale de fremsatte lovforslag.

Morten Lange: Hr. Erik Hansen (Ålborg amt) sluttede med en overdreven bemærkning, nemlig at det radikale venstre var kommet til fornuft. Det synes jeg var en dristig konklusion. Det svarede ganske til nogle andre interessante bemærkninger, han fremkom med om f. eks. os, der synes, at landbrugsreformerne er skredet for langsomt frem. Han spurgte, om vi da hellere ville have haft 10.000 eller 12.000 til at afvandre. Nej, slet ikke. Vi havde naturligvis været tilhængere af en hurtigt udviklet landbrugsreform,

[Morten Lange.]

som havde gjort, at der måske var flere, der gerne ville være blevet, hvad der jo unægtelig er en anden løsning.

Men i øvrigt skal jeg generelt sige om de forslag, vi har til behandling her i dag, at det forekommer mig, at de dog udgør jævnt sagt noget fremskridt — taget og betragtet som en helhed. Ikke sådan at forstå, at jeg synes, det er noget, der bare minder om en landbrugsreform for, skal vi sige fremtiden, men sådan at landbrugslovene dog bliver bragt noget i retning af på linje med den tilstand, hvortil udviklingen i øjeblikket har ført os. Det er i det hele taget noget, som i vid udstrækning karakteriserer vores landbrugslovgivning, at man reviderer den og retter den ind efter, hvad der mere eller mindre er blevet sæd og skik, eller hvad man mere eller mindre bliver tvunget til at gøre som følge af den stedfundne udvikling, og det er jo ikke det, man kalder en reform. Det er det, man kalder reformisme, og det er noget andet. Man har sådan langsomt tilpasset sig på en række poster. Men altså tilbage bliver alligevel den konstatering, at her er dog sket nogen tilpasning.

Men hvis jeg nu skulle indlede med at komme med nogle bemærkninger om den væsentlige lov om landbrugsejendommene, så ville jeg blot ganske kort skitsere, hvad jeg mener vi havde brug for for at få en egentlig planlægning, en planlægning, som stiler frem imod den situation, som jo formentlig ikke er så forfærdelig fjern, hvor antallet af landbrugsejendomme måske dårligt nok er det halve af, hvad det er i dag, og hvor vi jo i en sådan situation unægtelig vil stå omtrent, som vi gjorde, dengang man for snart et par hundrede år siden lavede de store udskiftningslove.

Det er en meget afgørende periode for dansk landbrug. Det er en meget kritisk periode. Det er af afgørende betydning, at vi ved disse store omlægninger brugene imellem får lavet de rigtige brug. Man har jo stadig væk en vis tro på liberalismen, og denne lov går jo på en vis måde også i liberalistisk retning, og så har man altså det håb, at landmændene er så fornuftige mennesker, at de nok vil arrondere godt.

Jeg er af den opfattelse, at de omlægninger af dansk landbrug, der er sket i de sidste 5-10 år, og ikke mindre de, der skal ske i de

næste 10 år, vil være af en så grundlæggende betydning, at de forskellige styringsorganer, som lovene da heldigvis også omfatter, får et ganske overordentlig stort arbejde med at få reformerne til at gå i hak, ikke bare efter de retningslinjer, som vagt er angivet ved arealgrænser i loven — hvad jeg mener er det mindst vigtige i den henseende — men simpelt hen med henblik på spørgsmålet: hvordan skal vi omudstykke den danske landbrugsjord?

Jeg tror f. eks., at der er brug for en overordnet planlægning. Det er min opfattelse, at nogle af frynseområderne i et sådant intensiveret landbrug, som vi skal frem til, simpelt hen må opgives som landbrugsdriftsmæssige objekter af betydning. Det bliver for dyrt. Det kan ikke betale sig; hvis vi ikke får rundet af, bliver landbrugets samlede udgifter for dyre. Naturligvis ligger der nogle landbrugsmæssige godbidder ude i frynserne, men alligevel vil en afkortning og en inddragning af meget store arealer til rekreative formål være en fornuftig ting. Jeg vil skønne, at en sådan landsplanlægning, hvor vi får lavet snævrere zoner for den egentlige landbrugsmæssige udnyttelse, vil være et led i en sådan kommende reform.

Samtidig mener jeg, at denne lov åbner for noget, som er vigtigt, men samtidig åbner for noget, der er vigtigt, uden at tage tilstrækkelig højde for, om det også er fornuftigt planlagt. Man åbner i noget højere grad end tidligere for, at mindre og gode stykker jord kan fritages for landbrugspligt og altså overgå til rekreativt formål, og det er efter min opfattelse en fornuftig ting, det er landbrugsmæssigt sikkert en god disposition. Men medens der i loven står, at hvis man bruger en lignende frihed til at lave en grusgrav, så kan det betinges, at det sker som led i en samlet plan, så har man ikke indsat en tilsvarende paragraf her. Man kan måske nok klare sig efter andre loves bestemmelser, men det forekommer mig, at det er helt væsentligt for denne frigørelse, at planlægningsmotiverne og planlægningsforpligtelserne bliver afgørende vigtigt understreget, således at de rekreative områder, som jo dog trods alt kun kommer frem én gang, bliver disponeret fornuftigt. Og det er nu, at disse dispositioner skal træffes, og det er i forbindelse med behandlingen af dette lovforslag, at vi skal sørge for, at denne

[Morten Lange.]

udvidelse af fritidsområderne sker på en rationel og for den samlede danske befolkning rimelig måde.

De ting, som lovforslaget især beskæftiger sig med, og som vel især har været diskuteret igennem tiderne, er jo spørgsmålet om arealstørrelsen, og her lægger jeg med tilfredshed mærke til, at man har gjort det, som vi sagde forrige gang, vi snakkede areal- og lånelove, at man har skilt arealkravene fra de krav, som stilles i udlånsloven. Jeg mener, det er uhyre fornuftigt. De to ting har ikke noget som helst nødvendigt med hinanden at gøre. I og for sig er jeg ked af, at man stadig væk klynger sig til en arealgrænse; men når den bliver sat op til 100 ha og derudover med et par ompløjningsmuligheder, må jeg indrømme, at så er det en meget vag grænse. Det er nok fordi selve spørgsmålet om arealet nok er langt mindre vigtigt end det, jeg nævnte før om den fornuftige arrondering, et studium af bygningernes tilpasning og en fornuftig driftsplan for området. Det er langt mere det, man skal sikre sig som betingelse for en udvidelse eller en sammenlægning, men det er da meget muligt, at det kunne have været en fordel at have en arealgrænse som lå en smule lavere, fra hvilken man kunne dispensere ved god arrondering, ved godt bygningstilsvær, ved en fornuftig driftsplan og hvad der ellers var af argumenter. Men som sagt; arealkravet er for mig ikke en hovedpost. Det er en ting; som vi naturligvis skal se på i udvalget.

Jeg mener derimod, at de øvrige krav, som man har strammet administrativt igennem den senere tid, nok skulle have endnu et par tænder i stramning i forbindelse med denne lov. Det er afgørende vigtigt, at de landbrug, der kommer ud af de næste 10 års omgrupperinger af jorden, bliver driftsenheder, som har en fornuftig størrelse, fornuftig arrondering, og dette er nok en af hovedposterne.

Hvad angår udlånsloven, er jeg som sagt tilfreds med, at man skiller arealstørrelsen dér fra arealstørrelsen i loven om landbrugsejendomme; jeg finder, at det er fornuftigt at fortrinsstille brug på 35 ha eller derunder ved disse lån, og jeg kan også godt acceptere, at der er en liden dispensationsklausul, hvis jorden er ålt for sandet, men i hovedsagen forekommer det mig, at det er en særde-

les rimelig disposition. Jeg bemærker mig samtidig — og det er måske væsentligt — at de administrative foranstaltninger, som også finder sted ifølge denne lov, i virkeligheden er en ganske betydelig forenkling og samtidig formodentlig udbygning af de organer, som bliver styringsorganerne for en landbrugsplanlægning i Danmark. Det er sjovt, at man sådan skjuler denne vigtige funktion bag ved noget om lån, som om det var hovedfunktionen. Det forekommer mig — og jeg håber, det vil vise sig at være rigtigt — at det er styringsfunktionerne i forbindelse med landboreformen, som er langt de vigtigste, langt vigtigere end spørgsmålet om selve de ikke så forfærdelig kolossale lånemidler, man stiller til rådighed.

Jeg bemærker derudover med tilfredshed, at man ud fra de samme tanker, som indgik i et landbrugsreformforslag, jeg havde den glæde at fremsætte for folketinget sidste år, men som til gengæld glædede folketinget meget lidt, også har trukket ideen frem om, at investering i bygninger er en i fremtiden særdeles nødvendig investering. For mig har det længe været klart, at skal vi overhovedet arbejde med en landbrugsstøtte, så er det en støtte, der sikrer fornuftige investeringer i bygninger, som er uomgængelig nødvendig. Det er også ganske karakteristisk og på linje med det forslag, jeg dengang fremsatte, at midlerne hertil skal afbalanceres fra dispositionsfondens midler og altså ikke være en ny bevilling til yderligere landbrugsstøtte. Det er efter min opfattelse netop noget sådant, dispositionsfondens bør dække, og jeg kan altså tilslutte mig hovedrammen bag den idé, der nu er fremsat her som lovforslag.

Jeg vil gerne gøre opmærksom på, at det er af væsentlig betydning, at man samtidig med denne lånevirkksomhed til byggeinvesteringer sørger for, at der sker en brugbar standardisering af byggeriet. Der er brug for en udstrakt forsøgsvirksomhed i spørgsmålet om effektiv økonomisk, sundhedsmæssigt forsvarligt og produktionsmæssigt nyttigt landbrugsbyggeri. Jeg håber, at nogle sådanne moderne standards vil blive mere eller mindre betingelsen for, at man kan få lod i denne byggeinvestering, så det ikke blot bliver, skal vi sige en lettelse for beskæftigelsessituationen for de lokale murermestre. Jeg under dem det bedste, men

[**Horten Lange.**]

jeg under ikke dansk landbrug, at vi skal have disse lånemidler portioneret ud på staldbygninger af alle tænkelige typer, hvis det i hovedsagen vil vise sig, at det, vi trænger til, er et relativt lille antal faste og velgemmentænkte standards.

Hvad angår forslaget om ændring af loven om støtte til yngre landmænd, skal jeg blot sige, at denne forbedring af mulighederne for generationsskifte kan jeg i hovedtræk tilslutte mig. Vi har tidligere støttet en lovgivning af denne art og kan gøre det igen. Det forekommer mig, at skal vi overhovedet have en fornuftig nyudvikling i vores landbrug, så er det en af betingelserne, at de yngre landmænd kan komme ind, og det bliver det naturligvis ikke i mindre grad, efterhånden som brugsstørrelserne bliver større, hvad de naturnødvendigt må blive, i hvert fald målt som økonomiske driftsenheder, når antallet af landmænd går så grueligt ned, som vi med sikkerhed kan se det vil gøre i løbet af de kommende år.

Jeg skal med disse bemærkninger om de enkelte lovforslag blot resumerende sige, at dette er nogle efter min opfattelse forholdsvist beskedne træk i en landbrugsreform, hvor tendensen i visse hovedtræk er på samme linje, som jeg tidligere har gjort mig til talsmand for her i tinget, og hvor vi meget gerne ser, at denne tendens bliver endnu mere udviklet til en ægte og fremadpegende landbrugsreform.

Jeg vil blot tilføje nogle ting, som jeg mener også er vigtige. Det er ikke blot selve brugene og investeringen i dem, som er afgørende for dansk landbrug, afgørende er det også, om produktionen bliver således bearbejdet, at vi sikrer, at driftsresultaterne bliver gunstige i tilstrækkelig grad. Det ville jo være gavnligt, var freden — i denne forbindelse samarbejdsviljen, og hvad der nu ellers skal til — kunne spredes i endnu højere grad, end det har været tilfældet i de senere år. Jeg indrømmer, at der er sket mange gunstige og fornuftige sammenlægninger af mejerier og slagterier, men selv på det fredsommelige Fyn kan selv et æret medlem af dette ting ikke få noget som helst til at gå i hak. Egentlig burde vi på et eller andet tidspunkt ved behandlingen af en landbrugslov med passende penge i sig, nu laver vi en tænkepause i folketinget, og be-

tingelsen for, at vi overhovedet kommer videre, er, at I bliver fredelige, kammerater, og sørger for, at der sker den fornuftige strukturtilpasning, som jo i realiteten er basis for, at det overhovedet kan betale sig at udvikle disse fremskridt på det landbrugsmæssige område.

Som sagt, jeg tvivler ikke på, at der er megen god vilje, men hvis den gode vilje ikke trækker samme vej, virker den jo tilfældigvis som uvilje, og det synes i en lang række tilfælde at være det, der har været prægende. Vi kan lave reformer på landbrugsområdet, arronderinger og tillæg osv., og vi kan lave låneordninger, men hvis den produktionsordning, som landbrugsorganisationerne i hovedsagen selv står for, ikke følger med, så bliver det nogle halve landbrugsreformer, vi laver. Dette blot sagt som et afrundende ord med på vejen: den del af styringen af landbrugets udvikling skulle meget hurtigt tage det næste alvorlige spring fremad; det er ikke tiden til at lave undersalg af skinker på et fjernt marked, men tiden til at lave fredelige aftaler hjemme.

Kjær Rasmussen: Det er en kendt sag, at dansk landbrug har haft problemer siden midten af 1950'erne; fra da af blev det nemlig klart, at man producerede til mættede markeder, et forhold, som vel selv de ihærdigste reklamekæmpagner ikke kunne gøre meget ved. Der skete samtidig det, at bytteforholdet forringedes år for år, og til sidst stod landbruget så i den situation at måtte bede staten om subsidier for overhovedet at kunne klare skærene. Landbruget fik de ønskede støtteordninger og sparkede dermed liberalismen ud ad bagdøren. Men samtidig med at dette skete, strøede politikerne også sand på problemerne, idet man låste strukturen fast. Småbrugene kørte videre, mekaniseringen tog fart og endte i overmekanisering takket være fordelagtige afskrivningsregler. Produktiviteten led skade, landbrugsstøtten kapitaliseredes, således at generationsskiftet i dag er næsten uigennemførligt.

Vi har sagt før, at vi gerne vil være med til at hjælpe landbruget over nogle problemer, men vi kan ikke deltage på det nuværende grundlag, hvor der som før nævnt foregår en udpumpning af penge fra stats-

[Ejær Rasmussen.]

kasse og forbrugere til landbruget, uden at ét eneste problem løses derved. Det eneste problem, der til syvende og sidst løses, er måske, at nogle partier her i salen stadig væk vil kunne hente nogle stemmer på landet, men det turde jo dog være ret så perspektivløst.

Dengang man indførte støtteordningerne, gjorde politikerne en meget stor fejl: man undlod at lade støtten lyse som statsprioritet i ejendommene. Havde man gjort det dengang, så havde vi haft langt videre rammer at arbejde indenfor i dag, idet staten jo så ville have ejet en god andel i de brug, som modtog støtten. Men desværre gjorde man altså det samme dengang, som man gør den dag i dag, man øser blot ud af statskassen til det private erhvervsliv uden nogen form for modydelse, og skatteyderne får lov til at betale.

Vi har den opfattelse, at det offentlige bør eje al jord i Danmark, og var man nu fra politisk hold gået frem, som jeg før skitserede, så står det klart, at denne tankegang om offentlig eje af jorden ingenlunde er utopisk.

Udstyret med en sådan offentlig ejendomsret ville staten have mulighed for at støtte oprettelsen af forskellige andelsbrugsformer, og man ville derved have skabt de store enheder, som nu alligevel nok skal vise sig at være det mest fornuftige, når henses til produktiviteten.

Regeringen foreslår nu også udvidet adgang til sammenlægninger op til 100 ha, men forslaget har unægtelig den skavank, at det helt og aldeles hviler på dogmet om, at selveje er det eneste rigtige. Vi mener, at de forløbne ti år næsten til overmål har vist, at det modsatte er tilfældet, og da det ser ud til, at regeringen agter at opretholde støtteordningerne i hvert fald næsten som de ser ud nu, ja, så må man se i øjnene, at problemernes antal vil accelerere. Den kapitaliserede landbrugsstøtte vil bevirke stigende ejendomspriser, hvilket igen vil vanskeliggøre generationsskiftet. Den unge landmand må altså påtage sig en stor gæld, hvis han ønsker at overtage et brug, og når man betænker de nuværende obligationskurser, vil det sige, at staten i fremtiden vil komme til at øse mange millioner kroner lige ned i lommerne på de kapitalejere, som udsteder obligationer. Formelt en støtte til unge

landmænd, det er rigtigt, men i realiteten er der tale om et direkte tilskud til kapitalejerne.

Samme forhold kommer til at gøre sig gældende, hvad angår forslaget om tilskud til investeringer i landbrugets produktionsbygninger. Også her skal det offentlige fungere som en art malkeko gennem dets tilskud til nedbringelse af den tårnhøje effektive rente, altså igen et tilskud til de mennesker, som ejer kapital. Men der er jo andre, som lukrerer på de aktive landmænds arbejde, og her tænker jeg på de store firmaer, som handler med landmændene; det er korn- og foderstoffirmaerne, som er nærmest på, men der kan også være andre. Det er bestemt ikke mit indtryk, at disse firmaer lider under en svigtende indtjening, snarere tværtimod. Egentlig synes vi, at folketingsudvalget skulle prøve på at se lidt på mellemhandleravancernes størrelse, for det kunne jo godt tænkes, at en del af landbrugets økonomiske problemer netop skal søges i, at disse mellemhandleravancer er for høje. Afsluttende vil jeg sige, at vi erkender, at landbrugsministeren ligesom beskæftiger sig med et hjørne af hegnet, idet han som sagt foreslår sammenlægningsgrænsen sat op til 100 ha, men vi må altså beklage, at landbrugsministeren og regeringen gør det på det gamle grundlag, som jo har vist sig at være uhyre problemfyldt.

Hanne Reintoft: Landbrugsministeren er som bekendt ikke landmand, og det skulle jeg være den sidste til at bebrejde ham, hvis ikke lige netop de lovforslag, der ligger her, i den grad manglede jordforbindelse. De er en nøjagtig kopi af landbokommissionens forslag, og argumentationen er den samme som i betænkningerne fra landbokommissionen. Derfor må vi nok karakterisere lovforslagene som bureaukратиets forslag og kraftigt efterlyse forslag til landbrugslove, der hviler på et andet grundlag, nemlig på landmændenes krav, og sigter mod den beskyttelse, der kan sikre landmændenes fysiske og økonomiske styrke til at drive en passende driftsstørrelse.

Landbokommissionen anfører, at statens långivning til jordbrugsmæssige formål bør have et erhvervsmæssigt sigte, og at landbrug på længere sigt må anses for egnet til opretholdelse som en bæredygtig driftsen-

[Hanne Reintoft.]

hed. En støtte kan eventuelt tilrettelægges med henblik på investeringer i bedrifter, der opfylder forudsætningerne i Mansholt-reformplanen, skriver landbokommissionen.

Betænkningerne har i den grad været gennemsyret af Mansholt-planen, at kommissionens medlemmer har fulgt den samme politiske kurs som denne næsten lige så slaviske, som landbrugsministeren har fulgt landbokommissionens forslag. Men uanset ophavsretten til de foreliggende forslag er landbrugsministeren forslagsstilleren, og jeg kunne godt lide at spørge ministeren, hvilke personer i landbruget og hvor mange personer der faktisk kan tænkes at have fysisk og økonomisk styrke til at drive selvstændigt landbrug på 100 ha og med en besætning på 60 køer plus opdræt. Jeg vil gerne understrege, at målsætningen om et erhvervs-mæssigt sigte på bekostning af princippet om at skabe bedre arbejds- og levevilkår for samtlige personer, der er tilknyttet landbrugsproduktionen, ikke kan være folketingets opgave. Hvis målsætningen drejes derhen, at den ene landmand skal forbedre sine indtægtsforhold ved at udkonkurrere sin nabo, kan det selvfølgelig være rationelt at ophæve samtlige landbrugslove og lade liberalismens jungleprincip råde.

Et mindretal i landbokommissionen har i øvrigt været inde på at afvikle sammenlægningsgrænsen og lånevirksohmheden samt at give fri mulighed for aktieselskaber og andre til at opkøbe landbrug. Det er forståeligt, hvis det erhvervs-mæssige sigte fortolkes som en stigende indbyrdes konkurrence mellem landmændene til en hurtigere reducere i antallet af landmænd, men er det virkelig landbrugsministerens opgave at reducere landbobefolkningen? Tror landbrugsministeren måske ikke, at der findes landmænd tilbage i ordets bedste betydning, bønder, som giver afkald på byernes kulturelle liv til fordel for deres arbejde på landet, et arbejde med levende planter og dyr, bønder, som glædes ved at have samme adresse for arbejdsplads og bopæl, og som vil give deres børn en opvækst med rige udfoldelsesmuligheder, som nøglebarnet på Vesterbros gader aldrig vil opleve? Efter mit indtryk af landbobefolkningen findes der stadig mennesker med et andet livsmål end maksimal profit. Jeg vil endda tro, at

flertallet af landmænd gerne ville give afkald på de sidste kroners fortjeneste ved industrielt arbejde, hvis bare samfundet ville lette deres fysiske arbejdspress og utålelige økonomiske byrder.

Ethvert menneske — og det drejer sig selvfølgelig både om landmand og arbejder — har både en lyst og en ret til så megen fritid, at der kan blive tid til en personlig udvikling. På de 83 pct. af vore landbrug, hvor der ikke beskæftiges fremmede medhjælpere, har vi de største problemer i dag. Det ved ministeren godt, og det er dér; lovgivningen skal tage sigte på at løse problemerne. Vi hjælper hverken de unge landmænd eller de landmænd, der har et familiebrug, ved at udvide sammenlægningsgrænsen til 100 ha for 5 ejendomme og yde tilskud til en kobesætning på 60 køer. Tværtimod binder vi dem snarere til en meget stor fattigdom resten af deres liv. Chancerne for at arbejde sig fri af de nuværende gældsbyrder i landbruget, der belaster bruttofaktoriindkomsten med mere end 25 pct., er meget små, da arbejdskraften hele tiden substitueres med kapital, da totalproduktionen sidste år faldt 8 pct., og da bruttofaktoriindkomsten faldt 4 pct. fra 1969 til 1970.

Endnu værre bliver forholdene for landbruget, hvis landbrugsministerens foreslåede brugsstørrelser på 100 ha skal afløse den nuværende gennemsnitlige brugsstørrelse på 21 ha, og hvis staldbygninger til 400.000 kr. skal afløse en gennemsnitlig værdi ifølge 14. alm. vurdering på 81.000 kr. — efter at jeg har fratrukket 37 pct. til beboelsesbygningerne. Hvorfor skal lovgivningen tillade sammenlægningsgrænser og støtte et staldbyggeri, der ligger 500 pct. over gennemsnitsniveauet?

Hvis rammerne for denne lovgivning bliver fuldt udnyttet, vil mindre end 30.000 landbrug være et bæredygtigt antal til vort landbrugsareal, og de resterende godt 100.000 landbrug kan så lukke stald døren og give anledning til endnu større bolig efterspørgsel i byerne. Det er faktisk de mørke udsigter, som landbrugsministerens lovforslag byder de danske landmænd, mærkeligt nok med de radikales tilslutning. Jeg er ikke blind for, at strukturændringerne går hårdt ud over det traditionelle alsidige familie landbrug, der har vanskeligst ved at udnytte stordriftsfordelene, men vi kan ikke

[Hanns Reintoft.]

medvirke til at fremme kapitalistiske svinefabrikker og store godssamlinger på bekostning af familielandbrugene.

Så længe landmændene fortsat ønsker at drive selvstændige landbrug, så længe skal de også have samfundets støtte dertil, men det betyder selvfølgelig ikke, at vi vil udelukke stordriften fra landbruget — det er tit en meget hensigtsmæssig form, måske fremtidens form. Tværtimod bør vi sideløbende med støtten til de kapitalmæssigt svageste landmænd også yde støtte og opmuntring til at drive landbrug i fællesskab, men på andelsbasis. Det er ikke nok at yde støtte til indkøbs- og salgforeninger, støtten til andelsforeninger må også omfatte muligheder for støtte til andelsforeninger i producentledet.

Det er helt urimeligt, at tilskud til investeringer i landbrugets produktionsbygninger kun skal kunne ydes til enkeltpersoner. De landmænd, der ønsker at bygge andelsstalde eller oprette fælles landbrug, burde have større tilskud end de landmænd, der bygger private stalde.

Som sagt er jeg utilfreds med, at der skal ydes tilskud helt op til 400.000 kr. svarende til 60 køer plus opdræt, fordi der ikke er taget menneskelige hensyn med ved forslaget. Jeg synes, det er ufatteligt, at regeringen vil opmuntre unge landmænd til at bygge så store stalde, når vi ved, at de kun kan klare arbejdspresset nogle ganske få år. Det maksimale beløb burde kun have været halvt så stort, men til gengæld burde der ydes fuldt tilskud til en investeringsudgift på 1,5 mill. kr. til andelsstalde, hvor 3 landmænd i fællesskab vil drive landbrug.

Hvis landbrugsministeren agter at yde tilskud til stordrift, må man tage springet fuldt ud og ikke springe over, hvor gærdet er lavest. Det gør man ved at støtte byggeri af stalde, som én mand faktisk ikke kan passe ved fuld kapacitetsudnyttelse, og som er for små til at give to mand fuld beskæftigelse.

Det skal også kritiseres, at Landbrugets Samråd for Forskning og Forsøg ikke har fået til opgave eller selv taget initiativ til at undersøge stordriftsfordelene i landbruget. Uden videnskabens og samfundets støtte er det meget dristigt for landmændene i fællesskab at investere kapital og arbejdskraft i

økonomiske brugsstørrelser, hvis optimale enhed faktisk ikke kendes. Den bygningsvejledning, som landmændene kan få fra forsøgsstationen Ørridslevgård og andre steder her i landet, er under al kritik. Sandsynligvis har denne forsøgsstation alt for få penge til at bygge stalde for, men var det så ikke en idé at bevilge nogle penge til undersøgelse af den ideelle staldstørrelse eller formidle forsøgsresultater — jeg kunne f. eks. henvise til noget så ukendt som DDR og de baltiske sovjetrepublikker — før vi planløst og umotiveret bevilger støtte til en så stor staldstørrelse, at det for gennemsnitslandmanden på 51 år vil være umuligt at klare arbejdspresset? Vi står jo også samtidig og vil til at pensionere disse alt for tidligt nedslidte landmænd, fordi man set fra et socialt synspunkt udmærket ved, at de ikke klarer arbejdspresset; det er der overhovedet ikke taget hensyn til i landbrugsministerens lovforslag, og man må dog kunne forlange en vis koordination i de tanker, der fremsættes fra regeringens side.

Under debatten om landbrugslovene i december efterlyste jeg initiativer til støtte for det mindre landbrugs staldbyggeri og foreslog, at støtten blev kædet sammen med en byggelov, der kunne sikre hensigtsmæssig brug af byggematerialer og tidssvarende konstruktioner. Jeg må stadig efterlyse en sådan byggelov, og samtidig må jeg kritisere landbokommissionen for, at den ikke har behandlet spørgsmålet om en byggelov for landbrugsbygninger.

I øvrigt synes vi, det er en hån mod landbrugdommen, at der ikke stilles uddannelseskrav som vilkår for at opnå tilskud til bygningsinvesteringer. Gang på gang opfordrer man de unge til at tage på landbrugs-skole og uddanne sig bedst muligt, og bankerne reklamerer med, at de tager hensyn til låneansøgerens kvalifikationer. Men når vi så kommer til praksis, viser det sig, at lånene stadig væk slet ikke udmåles efter kvalifikationer, men efter egenkapitalens størrelse og kautionisternes kapital som eneste kriterium. De unge landmænd, der tager en mellemteknikeruddannelse eller en speciel landbrugsuddannelse, har meget små muligheder for at blive selvstændige landmænd. Det er og bliver katastrofalt, at de bedst kvalificerede landmænd tvinges til at blive lønmodtagere eller regulære landarbej-

[Hanne Reintoft.]

dere, når der er et så stort behov for kvalificerede landbrugere, som der blev givet udtryk for det i Krogstrupudvalgets beretning om den effektive landmand, som man jo ellers altid fremhæver som det ideelle mål.

De synspunkter, som landbokommissionen har fremsat vedrørende en jordbank, er så overfladiske og, på trods af at materialet kun fylder 8½ side, så usystematiske, at man faktisk tvivler lidt på, om de 36 landbrugseksperter har været de bedst egnede til at behandle spørgsmålet; man kan godt undre sig over dette meget spage resultat af 36 eksperter's virke. Jeg tvivler såmænd ikke på, at de har været kvalificeret til at behandle problemet, men jeg tvivler lidt på, om de har haft interesse for og lyst til at beskæftige sig med det, da resultatet slet ikke syarer til forventningerne om en saglig og alvorlig behandling af spørgsmålet om en jordbank.

I december nævnte jeg to hovedproblemer: jordfordelingen og generationsskiftet. Diskussionen har tilsyneladende i det væsentlige drejet sig om, hvorvidt staten skal sælge den klat mager jord, som jordfonden besidder, eller ikke sælge den. Man har trukket en detalje frem, der ganske vist har stor principiel betydning, men da uenigheden på forhånd var givet, burde man vel nok systematisk have undersøgt problemerne og forsøgt at fremkomme med et konstruktivt forslag til løsning af jordfordelings- og generationsskifteproblemet. I stedet for er landbokommissionen gået uden om problemerne og har afgivet en meget negativ udtalelse, der giver et misvisende indtryk af de positive tanker, der lå til grund for ideen om en jordbank. Der var ellers her en udmærket chance for at videreføre de principper, der lå bag jordlovene helt tilbage fra 1919.

Bopælspligten er ikke kommet med i forslaget om ændring af loven om landbrugsejendomme; tværtimod kan der efter forslaget drives 5 ejendomme sammen med i alt 100 ha og endda 200 ha ved forpagtning. Det skal bemærkes, at vi stadig ikke har en

forpagtningslov, og derfor kan det ikke forsvares at tillade privatforpagtning. Arronderingen vil med lovforslagets vedtagelse forringes ganske urimeligt, igen til uoprettelig skade for de unge landmænd, som i fremtiden skal drive landbrug. Også trafiksikkerheden vil forringes, da flere og flere landbrugsredskaber skal transporteres over længere og længere afstande. Vi har i Tyskland og andre fællesmarkedslande set, hvorledes transporten kan blokeres med landbrugsredskaber på landevejene, og ministeren kan vel ikke ønske, at hans forslag giver anledning til bondedemonstrationer her i Danmark, som vi har set det dernede.

Navnlig den ændring i den hidtil gældende lovgivning, hvorefter kun navngivne personer frit kan erhverve landbrugsejendomme, at kommanditselskaber i en vis udstrækning kan oprettes i landbruget, er yderst betænkelig for os, der vil bevare den danske jord på danske hænder; det kan godt være, vi ikke er så mange, der opretholder den kongstanke. I et kommanditselskab hæfter kun én person for gælden, mens kommanditisterne kun er ansvarlige for det beløb, de har indskudt. Et kommanditselskab er således endnu mere vidtgående end et interessentskab og er vel det nærmeste, man kan komme aktieselskabsprincippet uden dog helt at anvende denne uheldige kapitalistiske organisationsform.

Men nu kender vi kursen for landbrugslovgivningen i de kommende år, og det letter vel også forståelsen af den fri kapitalbevægelse i fællesmarkedet. Den private ejendomsret til landbruget skal opgives til fordel for kommanditselskabet, de selvstændige landmænd vil efterhånden forsvinde, og vi vil udelukkende — og det bliver med en såkaldt liberalistisk landbrugsminister — få en landbrugsbefolkning bestående af landarbejdere og funktionærer, der end ikke har brugsretten til landbrugskapitalen, men må arbejde på kommanditisternes kommando.

Vi kan ikke støtte en sådan kurs, og jeg forstår ikke, at de radikale folketingsmedlemmer fuldstændig har tabt deres tidligere

[Hanne Reintoft.]

sans for, hvad landbrugets økonomisk og arbejdsmæssigt hårdtest belastede har krav på i henseende til samfundets beskyttelse og støtte. Jeg kunne fristes til at citere et par linjer fra Skjoldborgs sang:

„Du husmand, som ørker den stridige jord, mer ridder du end mange, der pyntes med stjerner og bånd og tripper på bonede gulve.“

Det karakteriserer faktisk meget godt en vis folketingsgruppe, der tripper rundt herinde for øjeblikket og absolut ikke længere, som de radikale har forpligtet sig til, varetager de hårdtest stillede landmænds kår.

Vi vil ikke klistre etiketter på nogen, men alligevel vil vi minde folketinget om, at det er påkrævet at få afskaffet de skadelige virkninger, som en sammenlægningsgrænse på 100 ha fordelt over 5 ejendomme vil påføre landbrugets arrondering og de unge landmænds etableringsmuligheder.

Til sidst vil jeg igen minde landbrugsministeren om mit spørgsmål i indledningen, så vi kan få fastslået, hvilke personer og hvor mange personer ministeren mener har fysisk og økonomisk styrke til alene at drive selystændige landbrug på 100 ha og med en besætning på 60 køer og opdræt.

Landbrugsministeren (Henry Christensen): Flere af ordførerne har rettet en tak til landbokommissionen, og den vil jeg gerne tilslutte mig og understrege, at jeg måske er den, der har haft særlig glæde og gavn af, at der har ligget det store forberedende arbejde båg, som har fundet sted i landbokommissionen, og som naturligvis i høj grad har dannet baggrund for en række af de overvejelser og beslutninger, som indgår i de lovforslag, vi nu har til behandling.

Jeg vil også gerne takke ordførerne; jeg forstod, at for de to sidste ordførere, vi hørte, kneb det noget med tilslutningen, men så vidt jeg kan regne, skulle der alligevel være nogenlunde sandsynlighed for, at der kan blive det fornødne antal stemmer her i salen for gennemførelse af lovforslagene, i hvert fald for hovedprincippernes vedkommende, og så må jeg jo tage den manglende tilslutning fra de to sidste til efterretning.

Den første af ordførerne, hr. Chr. Thomsen, kom jo lidt hen ad vejen med nogle politiske bemærkninger, som også hr. Erik

Hansen (Ålborg amt) svarede på, og hr. Chr. Thomsen var inde på at spørge, om man nu havde brugt list eller brugt tvang. Jeg ved ikke, hvor det er, hr. Chr. Thomsen har gjort sine erfaringer, når han tror, at det kun skulle være de to metoder, der stod til rådighed. Jeg vil i hvert fald gerne give udtryk for en anerkendelse og en tak, fordi det i det regeringssamarbejde, der står bag disse forslag, har været muligt at skabe løsninger, som de tre regeringspartier alle har fundet var løsninger, der kunne bidrage til at føre vor lovgivning betydelige skridt fremad på de områder, vi her står over for. Det er meget let i politik at nå til resultater om alt det, man er præcis 100 pct. enig om. Det er vigtigt for folkestyret, at det også er muligt at bygge bro imellem synspunkter, der måske ikke har præcis det samme udgangspunkt, og når det kan lade sig gøre og føre til resultater, så tror jeg, vi skal glæde os over, at folkestyret også har den evne. Jeg takker i hvert fald for det samarbejde, der ligger bag her.

Jeg takker ikke mindre for de udtalelser, der kom fra socialdemokratiets, det store oppositionspartis, ordfører, og som i hovedtrækkene var en tilslutning til de foreliggende resultater. Men i det hele taget gør de bemærkninger, ordførerne er fremkommet med, det nok muligt for mig ikke at gå ind i en alt for omfattende debat på nuværende tidspunkt, for jeg har ikke fundet, at der var mange uoverstigelige modsætninger i de synspunkter, der er fremført; tværtimod var der megen overensstemmelse.

Men jeg skal naturligvis gøre nogle bemærkninger til enkelte af de problemer, der har været rejst.

Man kan diskutere, om det er et stort fremskridt fra de 35 ha, henholdsvis 75 ha, op til 100 ha, og hvad effekt der ligger i det, men ud over at vi får en fri sammenlægningsgrænse på de 100 ha, må man nok erindre, at der også er knyttet megen besværlig administration til de sammenlægninger, der skulle finde sted mellem 35 ha og 75 ha. I det fælles ønske om at skabe forenklinger skal det nok også fremføres i diskussionen.

Jeg vil gerne for mit vedkommende understrege den betydning, jeg også tillægger beliggenhedskriterierne, der har været gældende i vor landbrugslovgivning, og som også har været gældende i den administrati-

[Landbrugsministeren.]

on, vi gennem de seneste år har set foretaget på dette område; det er jo netop den administration og det erfaringsgrundlag, som ligger til grund, også for den lovgivning, vi her er stillet over for.

Hr. Chr. Thomsen og andre har været inde på spørgsmålet om ophævelsen af landbrugspligten i forbindelse med fraskillelse af andre arealer: skov, eng osv., og han var noget betænkelig ved udformningen af bestemmelserne. Jeg vil for mit vedkommende sige, at jeg finder, det er naturligt og ønskværdigt, at der kan finde en indgående drøftelse sted af de ikke absolut klare problemer under udvalgsbehandlingen.

Jeg ville umiddelbart personlig have megen sympati for nogle af de formuleringer; som hr. Niels Ravn gav vedrørende problemet og problemstillingen. Jeg vil altså tilsige positiv medvirken til, at der kan finde en konstruktiv behandling sted af disse ting i udvalget.

Jeg vil understrege, hvad flere ordførere har gjort — det kan også være et svar til fru Hanne. Reintoft — at disse sammenlægningsgrænser naturligvis er tænkt som rammer, og at det bestemt ikke, som jeg har givet udtryk for det i fremsættelsestalen, er hverken min tro eller mit ønske, at man her skal give et direktiv om, hvad det er for størrelser, vi skal have i fremtiden. Jeg tror bestemt på og ønsker, at vi skal have landbrugsbedrifter af meget forskellig størrelsesorden og formentlig af en øget specialisering; derfor er dette at stille spørgsmål om, præcis hvor mange der kan bestride driften af ejendomme på 100 ha, jo et ganske irrelevant spørgsmål over for den problemstilling og den målsætning, der er lagt frem.

Hr. Chr. Thomsen var i diskussionen om udlånslovforslaget betænkelig ved fjernelsen af de 18 mill. kr., som nogenlunde er det, vi skønner der hidtil har været reserveret til udlån til bygninger i forbindelse med sammenlægninger efter den gamle udlånslov, idet udlån til bygninger alene blev ydet i de tilfælde, hvor der samtidig havde fundet en sammenlægning sted og i reglen også var udlånt et beløb til denne sammenlægning. Jeg vil heroverfor gerne sige, at når jeg er blevet stillet over for disse problemer her, har jeg fundet, at den kritik, vi mødte ude omkring af denne del af lovgivningen, var

meget berettiget, for hvad var det, man kritiserede? Man kritiserede, at bygningsstøtten var knyttet dels til de bygninger, der alene blev placeret inden for landbrugsbedrifter op til den arealstørrelse, der var fastsat, dels at bygningsstøtten var betinget af, at der havde fundet en forudgående sammenlægning sted, uagtet man i næsten alle landbrugskredse sagde, at der i masser af tilfælde var et lige så stort eller et større behov for støtte til bygningsinvesteringer, hvor der var tale om en arealstørrelse over de 35 ha, eller hvor det ikke drejede sig om en sammenlægning. Jeg synes, at det problem for os alle må være et langt, langt større problem, fordi vi her efterhånden var kommet ind i en forskelsbehandling, der ikke var forsvarlig. Det problem løser jo dette lovkompleks — jeg understreger, at også flere ordførere har sagt det — for disse ting må naturligvis ses i sammenhæng, og jeg anser det for rigtigt. Men jeg vil gerne bekræfte, hvad jeg blev spurgt om, at når man så i øvrigt reserverer midler, 27 mill. kr., tror jeg det er i første omgang i forbindelse med sammenlægninger inden for de 35 ha med dispensationsmulighed op til de 50 ha, så sker der den frigørelse her, at midlerne for så vidt bevilges i forbindelse med sammenlægningen, men der er frihed til at vælge, hvordan man vil anvende dem; hvis den pågældende har mere brug for at anvende dem til sine bygninger, må han selv om det. Men derudover tror jeg altså, det andet, vi gør, er rigtigt; det er jeg helt overbevist om.

Der blev stillet spørgsmål om jordbrugskommissionerne og om administrationsforanklingen. Jeg skal svare meget kort, at som jeg har givet udtryk for det i bemærkningerne og i fremsættelsen i omtalen af den lokale jordbrugsadministration, er mit sigte at komme i gang med dette, så snart vi har fået færdigbehandlet disse lovforslag, og at for de nye jordbrugskommissioners vedkommende har tanken været netop den, at de normalt skulle følge amterne, men at der i de meget store amter kunne være et par stykker. Jeg lagde mærke til, at hr. Erik Hansen (Ålborg amt) spurgte, om man ikke kunne gå videre, og det kan vi tale om, men tanken har som sagt været — og det er baseret på landbokommissionens vurdering — at man stort set måtte følge amterne og kun i

[Landbrugsministeren.]

de meget store amter kunne have mere end én jordbrugskommission. Tanken er, at vi skal have disse jordbrugskommissioner til hurtigt at inkorporere dels jordfordelingskommissionerne, dels husmandsbrugskommissionerne, og lidt senere skal også grundforbedringsudvalgene inddrages, så hurtigt det er praktisk gøreligt; her må det blót ske lidt langsommere.

Jeg har med stor interesse og glæde noteret mig de positive synspunkter og den tilslutning, der er givet til lovforslaget vedrørende landbrugets produktionsbygninger. Det har fra alle sider været udtalt, at her virkelig var et område, hvor det var nødvendigt at sætte ind. Hr. Chr. Thomsen havde ligesom den forestilling, at det specielt skyldtes udviklingen det sidste par år, men det er nu ikke i løbet af et par år, man pludselig er kommet i en situation, hvor kun 40 pct. af bygningerne — og hr. Niels Eriksen mente, at procenten var endog en hel del lavere — er tidssvarende, det er naturligvis resultatet af en langvarig udvikling. Men jeg tror ikke, der er nogen tvivl hos os om, at vi her står over for et vældigt behov, og at det derfor også er vældig væsentligt at få gjort en indsats her.

Jeg forstod heldigvis på hr. Chr. Thomsen, at han også i princippet tiltræder det forslag, der ligger her, selv om han vel nok stillede lidt flere spørgsmål angående det, hvilket er naturligt, fordi det er en helt ny måde at søge dette problem løst på. Baggrunden er den, at mens vi, som det er forklaret her, har haft en rimelig grad af effektivisering i maskinparken i landbruget, så står det i dag meget tilbage, når det gælder produktionsbygningerne, og det betyder en væsentligt svækket position i konkurrencen. Vi ved, at i stigende grad betyder moderne og ordentlige produktionsbygninger ikke alene noget for spørgsmålet om arbejdskraft og dermed den side af omkostningerne; de betyder i høj grad også noget for produktiviteten — problemet sygdomme er også blevet nævnt. Det er givet, at skaber man de rette klimatiske og andre betingelser, betyder det vældig meget for produktiviteten. Jeg har fået forelagt temmelig imponerende tal for, hvad moderne og velordnede stalde betyder for en hurtig og sund vækst

hos dyrene i forhold til stalde, der ikke opfylder disse krav.

Derfor er der megen økonomi, megen produktivitet og megen konkurrenceevne i dette, og jeg vil da gerne bekræfte, at der selvfølgelig også bag dette ligger en forestilling om, at det gælder for os om at gøre os konkurrencedygtige, hvis vi får chancen for at udnytte vores konkurrenceevne i forbindelse med en rimelig og ligelig adgang til det europæiske marked for salg af levnedsmidler.

Jeg må bekræfte, at den økonomiske baggrund findes i en vis forskydning af de til rådighed stående midlers anvendelse. Jeg kan som landbrugsminister sige, at det var ønskeligt, hvis man bare havde nogle flere midler til stille til rådighed, for så var problemer af den art lettere at løse. Men vi ved også, at vi har en baggrund, der nødvendigvis gør, at vi er meget omhyggelige med anvendelsen af midlerne. Jeg deler den opfattelse — og her vil jeg gerne takke for det samarbejde, jeg har haft med landbrugsorganisationerne — at det er rigtigt i den foreliggende situation og med den baggrund, jeg her har trukket op, at vi nu gør en særlig indsats over for spørgsmålet om produktiviteten i landbruget.

Jeg vil endvidere gerne sige, at lovforslagene er udformet sådan, at de har mest mulig harmoni med det, vi kender af tilsvarende lovgivning inden for fællesmarkedet, og dette kan jo have betydning i flere henseender. Jeg skal ikke gå nærmere ind på det, men bare understrege også denne betragtning.

Det er selvfølgelig rigtigt, at dette er en lovgivning, der foreløbig søges gennemført for de næste to år, og at der så må finde en revision sted i lyset af den udvikling, der da vil være sket, og i lyset af den viden, vi da kan have om vores muligheder afsætningsmæssigt osv. Den beregning, der er foretaget, hvorefter man maksimalt kan komme op på et par hundrede millioner kroner, når loven er fuldt gennemført, bygger dog på, at vi hele tiden har det meget høje renteniveau i en hel sådan 10 års periode, men det er ikke vores forventning, og den bygger på, at der ikke undervejs finder nogen reduktion sted, sådan som der jo ellers vil gøre det, når der sker omsætning af ejendomme, hvortil der er givet rentesikring. Hvis man

[Landbrugsministeren.]

indkalkulerer de to forudsætninger, vil det samlede maksimale beløb utvivlsomt blive en hel del reduceret, men jeg har fundet det rigtigt at fremlægge, hvad der er det teoretisk maksimale beløb, som overhovedet kunne komme på tale. Vi må naturligvis tage det med ind i den fremtidige vurdering, sådan som det til den tid kommer til at se ud.

Der er rejst spørgsmål om jordfordelingsproblematikken, og jeg vil gerne bekræfte, at det er et spørgsmål af voksende betydning, ikke mindst over for den kolossale udvikling, der jo finder sted ekspropriationsmæssigt ved de mange vejanlæg og andre offentlige anlæg. Derfor vil jeg gerne bekræfte, at det er den sigt — og det arbejde er vi i gang med — at søge udarbejdet et lovforslag vedrørende jordfordelingsproblemerne, således at vi kan fremsætte og behandle det i det kommende folketingsår.

I diskussionen om udlån til yngre landmænd har man her peget på, at denne lovgivning havde vældig betydning i henseende til at skabe grundlag for bevarelsen af selvejet. På den baggrund forstår jeg godt, at det ikke kan finde så forfærdelig stor støtte f. eks. hos hr. Kjær Rasmussen, som jo fortalte, at målsætningen var, at det offentlige bør eje al landbrugsjord, og føjede til, at det ingenlunde er utopisk. Og det må man jo give ham ret i. Der findes samfund her i verden, hvor det offentlige ejer al landbrugsjord. Men jeg har bare lyst til at stille det stiltfærdige spørgsmål, hvilket erfaringsgrundlag vi skal lægge til grund, om der overhovedet nogetsteds er erfaringer, som det kunne være fristende for os at lægge til grund for en sådan tanke. Dette spørgsmål siger vist tilstrækkeligt herom.

Jeg er ked af at måtte sige til hr. Morten Lange, at de udmærkede tanker og forslag, som jeg forstår han har fremsat her i folketingets sidste år, har jeg desværre ikke været særlig opmærksom på, men det er da godt, hvis han synes, de alligevel har virket inspirerende; dér kan man se, hvordan tingene sådan kan flyve igennem luften, uden at man er klar over det.

Men jeg noterer mig, at også hr. Morten Lange erkender, at der i den lovgivning, der her er lagt frem, er betydelige fremskridt. Jeg skal så afstå fra at gå ind i en diskussion

med ham om dengang, han gjorde den store indsats for at få rammen sat ned fra de 45 ha til de 35 ha; det kan vi henføre til historien.

Jeg håber, at de lovforslag, vi her behandler, virkelig vil blive opfattet som udtryk for en vilje fra lovgivningsmagtens side til at skabe tilstrækkelig frihed i rammerne for den udvikling, som har nye forudsætninger, som hr. Erik Hansen (Ålborg amt) også var inde på det. Jeg tror, det er rigtigt at bygge på det synspunkt — andre har antydnet, at de mente noget andet, men heldigvis ikke fra de store partiers side — at vi ikke skal tilvejebringe en lovgivning, hvor vi kommer med løftede pegefingre, med en bestemt dirigering osv. Vi skulle derimod meget gerne skabe en lovgivning, der er tidssvarende over for det behov, vi nu og i de nærmeste års udvikling kan se der er, og som kan give erhvervet en bedre baggrund for at skabe den produktivitetforbedring og den styrkelse af konkurrenceevnen, som vi har vældig brug for.

Dér vil jeg gerne bekræfte over for hr. Niels Ravn, at når vi ser på de vilkår, vi i denne situation kan møde inden for EFTA-området, så er de krav, man må stille til konkurrenceevnen, af en sådan art, at man næsten ikke kan gøre sig forestilling om, hvordan man nogen sinde vil blive i stand til at opfylde dem.

Derfor håber og tror jeg, at vi får mere anstændige konkurrencevilkår, og får vi det, tror jeg, denne lovgivning vil være med til at vise, at der stadig er både produktionsmæssige og eksportmæssige muligheder af stor betydning til gavn ikke alene for den befolkningsgruppe, der skal hente sit udkomme i erhvervet, men også til gavn for et samfund, der har brug for enhver værdifuld støtte til at hente tilstrækkelige valutaintægter hjem.

Chr. Thomsen: Jeg skal ikke forlænge debatten meget. Det må bero på en misforståelse, når den konservative ordfører, hr. Niels Ravn, sagde, at jeg var mindre interesseret i rentesikringsloven end i de andre love. Jeg kritiserede regeringen, men jeg gjorde udtrykkelig opmærksom på, at sådan som det var gået i stå, var det nødvendigt at komme i gang igen.

Til landbrugsministeren vil jeg sige, at jeg

[Chr. Thomsen.]

mener, jeg brugte nogen tid til at forklare, hvorfor bygningerne har tabt i investeringskapløbet over for maskinerne i efterkrigsårene, og at vi derfor var kommet i den situation, at kun 40 pct. af bygningerne var tidsvarende. Men det, jeg kritiserede regeringen for, var, at det var gået praktisk talt totalt i stå i de sidste to år.

Jeg forstod på hr. Erik Hansen (Ålborg amt), at på det tidspunkt, hvor lovforslagene var blevet udformet, havde de radikale faktisk sejret på alle punkter. Jeg skal ikke tage glæden fra hr. Erik Hansen (Ålborg amt); og jeg forstår da også godt, at når hr. Erik Hansen (Ålborg amt) har den opfattelse, synes han ikke om mine udtalelser om, at de ved en kombination af list og tvang er blevet slået hen til truget. Jeg må også erkende, at efter at jeg nu har hørt hr. Erik Hansen (Ålborg amt)s kraftfulde udtalelser, kan jeg forstå, at det ikke kan være sket med tvang, og derfor skal jeg ændre mine udtalelser til, at det alene må være sket ved list.

Morten Lange: Jeg forstår, at jeg ikke skulle have takket landbrugsministeren, fordi han havde modtaget inspiration; det havde han ikke, og så er vi kvit på det punkt.

Derimod bliver jeg nødt til at anholde ham på et andet punkt, nemlig i spørgsmålet om, at vi skulle lade historiens glemsel synke over SF's tidligere dispositioner, hvad angår sammenlægningsgrænserne. Det er der så sandelig ingen grund til, for vi er tilfældigvis også, hvad det angår, forholdsvis konsekvente. Dengang vi havde denne sag til behandling, insisterede vi på, at lånegrænsen for os var afgørende, den var på 35 ha og var dengang koblet til sammenlægningsgrænsen. Nu har den nuværende regering været så fornuftig at splitte de to ad, og det er altså en ny historie. Den kan vi naturligvis godt følge med i, men det, der dengang var afgørende for os, var spørgsmålet om lånegrænsen. Det blev sagt dengang, og det er gentaget adskillige gange senere, så det var ikke nødvendigt med telepatisk forståelse; man kunne bare huske, hvad jeg havde sagt før.

Endelig en enkelt bemærkning om statsjord. Det, som landbrugsministeren dér

refererede til, var ikke mine udtalelser dengang, for det sagde jeg ikke noget om, men jeg vil godt lægge en ting til. Man har i forskellige lande i denne verden overordentlig gode erfaringer med statsdrevne storbrug med en forsøgmæssig inderkerne og produktion grupperet deromkring. Jeg tror, det ville være sundt, om også kommende storbrug i Danmark var baseret på enten offentlige eller landbrugsorganisationsmæssige forsøgsstationer med en betydelig produktion knyttet til. Det er efter min opfattelse en fornuftig økonomisk driftsform, og det vil den også være, hvis staten ejer jorden.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagenes overgang til anden behandling
vedtoges uden afstemning.

Formanden: Jeg foreslår, at lovforslagene henvises til et udvalg på 17 medlemmer. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den sidste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om fastsættelse af kapitelstakster.

(Lovforslaget (nr. 141) findes i tillæg A. sp. 2839, fremsættelsen i tidenden sp. 4268).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Buchart Petersen: Dette forslag til lov om fastsættelse af kapitelstakster har min velvilje. Det er sjældent, man ser et så moderne og enkelt lovforslag, og jeg skal i hvert fald fra min side gøre det kort. Det er noget, som ikke kendetegner folketinget i det store og hele.

Kapitelstaksterne er kun fornyet en enkelt gang siden 1897, det var den 6. maj 1921, og når man ser tilbage på, hvad det betød, at vi i 1921 gik ned til kun fire kornsorter, og at der så i dag kan komme et lovforslag, som kun tager hensyn til én kornsort, nemlig byg, så må man jo kendetegne det som en forenkling og som en virkelig moderne ting.